

ЮРИЙ СІТНИЦЬКИЙ
**МАНДРІВКИ
ПО КАРПАТАХ**

Юрій Сігницький

МАНДРІВКИ ПО КАРПАТАХ
Популярні туристичні маршрути
по Українських Карпатах
(путівник)

Львів
"Бібльос" - "Бр.ук"
1993

Докладний опис маршрутів ло Карпатах в спо-
гадах буїалого туриста Юрія Івановича Сїтницького.

Консультації Ігора Стасюка
Графіка Ірини Базилевич
Технічна редакція Галини Зубик
Картосхеми Олега Зубика
Коректура Н.Мусійчук

© Юрій Сїтницький, 1992

ВСТУП

Туристично-краєзнавча література для Карпатського регіоїгу все ще не може вважатися задовільною. Справа в тому, що в більшості випадків автори цих матеріалів головну увагу приділяють саме питанням краєзнавства і майже не торкаються справ, зв'язаних з туризмом. Детально (і не завжди об'єктивно) описується історичне, часом і доісторичне минуле окремих об'єктів, їх сучасний стан, перспективи розвитку, тоді як конкретних вказівок щодо окремих згадуваних в путівниках туристичних маршрутів явно недостатньо. Це, по суті, не дає можливості індивідуальним туристам реалізувати описані походи самостійно, без провідника.

Пропонований читачам путівник ставить головний наголос саме на туристичному аспекті індивідуального пішохідного туризму і майже не торкається краєзнавчої інформації, як також і різних справ туристичної техніки і побуту.

Очевидно, туристам, які збираються в похід, необхідно докладно ознайомитися з організаційними питаннями, а також з етнографічними, історичними та іншими даними, що відносяться до теренів майбутніх мандрівок. Ці питання треба вивчити завчасно, вони досить детально висвітлені в літературі. Наш путівник повинен стати супутником туриста в поході і, не надто гальмуючи ініціативу, дозволить навіть початківцям в незнаному терені уникнути помилок, і, таким чином, ми надіємося, буде сприяти розвитку масового культурного туризму.

Правила поведінки туристів на природі.

Поведінка туриста на природі має бути такою, щоб це спілкування не приносило природі ніякої шкоди. Для цього потрібно дотримуватися таких правил:

1. Не толочити рослин, не ламати і не рубати дерев і кущів; для вогнища, якщо потрібно, використовувати тільки сухі гіллячки.

2. Не розкладати ватри в лісі, тільки на полянці, бажано на місці, де залишилось попелище. Ватру обкопати або обкласти камінням. Не залишати непогашеного вогню і жару.

3. Під час походу не палити. Непогашених сірників і недопалків не кидати де-небудь — це може викликати пожежу, яку майже неможливо погасити.

4. Уникати криків і непотрібного галасу, що відстрашує звірят. Під час походу лісом заборонені голосні пісні, гра на гітарі, включення радіоприймачів.

5. Не засмічувати територію папірцями, рештками їжі, бляшанками з консервів. Папірці спалювати, інше закопувати.

Вирізування будь-яких написів на деревах, стінах будинків, скелях — доказ некультурності, невихованості туриста.

Слід пам'ятати, що місце, яке залишаємо після нашого перепочинку чи нічлігу, повинно бути таким, яким ми хотіли б його застати.

Деякі загальні вказівки для туристів по Українських Карпатах.

Карпатські гори в межах Львівської, Закарпатської та Івано-Франківської областей України тягнуться хребтами в загальному напрямку з північного заходу на південний схід. Між окремими паралельними хребтами знаходяться поздовжні долини, часом досить широкі (наприклад, долина річки Стрий на відрізьку між Туркою і Синевидним). Поздовжні гірські хребти в деяких місцях перерізаються поперечними долинами, створеними дією головних карпатських рік, таких як Опір, Свіча, Лімниця, обидві Бистриці, Прут і Черемош у верхній течії. В місцях перетину гірських хребтів цими ріками поперечні долини вузькі, дуже мальовничі (наприклад, пролом Пруту вище Яремча), круті, і їх напрямом часто змінюється, проте зберігається загальна тенденція — з південного заходу на північний схід.

Населені пункти в гірських районах згаданих областей розміщені, здебільшого, в долинах рік та їх притоків*, туди ведуть теж головні комунікаційні шляхи. Ці поселення служать вихідними, початковими пунктами пішохідних туристичних маршрутів.

Метою пішохідного туристичного походу в Карпатах найчастіше є вихід на ту або іншу

* Окремі поселення на Гуцулщині розкинені широко по горах, але і тут центральна частина населеного пункту знаходиться завжди в долині річки

вершину, з якої відкриваються далекі горизонти, прекрасні краєвиди. При організуванні такого походу одним з першочергових завдань є вибір маршруту, тобто шляху виходу на задану вершину і спуску з неї. Нижче подаються деякі загальні вказівки щодо вирішення цього завдання.

Початкова і кінцева частина маршруту часто проходить шляхами, придатними для автомобільного руху. Якщо ця частина доволі велика (4 км і більше) і не представляє туристичного інтересу, то бажано провести її автотранспортом, що дасть економію сил і часу. Пішохідна частина туристичного походу починається тоді з місця, де ми сходимо з автомобільної дороги і веде по дорогах і стежках різного призначення і різної якості, а деколи і по бездоріжжі.

Серед доріг і стежок, якими користуємося в туристичних походах, можна відрізнити:

1. Дороги, прокладені долинами, вздовж річок і потоків, притоків головних карпатських рік. Деякі з них непогані, використовуються для місцевого зв'язку між населеними пунктами, розміщеними в долинах цих річок, а також для комунікації між поселеннями, які знаходяться в системах річок, розділених внутрішніми водорозділами. В таких випадках дорога, проведена долиною однієї річки, поступово піднімається на водорозділ в його найнижчому місці, після чого знову спускається вниз в долину другої річки. Інші дороги цього виду значно гірші, по суті є тупикові —

в своїй кінцевій частині вони перетворюються на стежки, які, в кращому випадку, виводять на сідла хребтів.

2. Дороги і стежки, які з'єднують головні долини з хребтами гір, і далі проходять вздовж цих хребтів. Такі дороги використовуються для комунікації населених пунктів з розміщеними вище верхньої межі лісу луками і полонинами. Починаються такі дороги чи стежки, звичайно, біля устя притоку до більшої річки, піднімаються стрімко догори по лівій хребта (часом серпантином) аж до верхньої межі лісу і звідти ведуть на хребет. На хребті, як правило, завжди є дорога чи стежка, яка часом проходить повз окремі вершини (траверзує їх). Дороги хребтом розгалужуються в місцях приєднання бокових хребтів, а також спускаються в долини навколишніх річок.

3. Лісогосподарські тракторні дороги, спеціально прокладені до місць лісорозробок, призначені для лісозаготівельних робіт. Найчастіше ці дороги тупикові, в нижній частині деколи непогані, але ведуть вони майже завжди тільки до зрубів.

4. Мисливські стежки, так звані "райтштоки". Вони прокладені на узбіччях гір і хребтів, майже завжди горизонтально, або у вигляді серпантину, на висоті декілька сотень метрів нижче верхньої межі лісу. Ці стежки призначені для полювань.

Серед комунікаційних шляхів у Карпатах треба згадати ще так звані плаї, тобто при-

значені для людей або кінного транспорту стежки, які споконвіків з'єднують через ліси і гори населені пункти з полонинами та між собою. Хоча стан і якість таких плаїв часто дуже погані, проте завжди ведуть вони до мети найкоротше й найвигідніше. Зокрема, вони служать для весняного вигону худоби на полонини ("полонинський хід"), перегону овець на нові пасовища, для зв'язку полонинських господарств з населеними пунктами і т. і. Довжина їх нерідко сягає десятків кілометрів. На відміну від інших стежок, плаї не змінюють свого положення, вони стабільні і надійні, тому мають широке застосування в пішохідному туризмі.

Прикладами таких плаїв можуть бути: плаї від Маковиці над Яремчем через Рокети до Лисини Космацької і далі; плаї від Жаб'я через Красний Луг, Костричу на полонину Маришевську; плаї Лопушанка з Лазешини під Петрос і на полонину Гарманеську та інші.

Стежок, прокладених спеціально для потреб пішохідного туризму, в Карпатах практично немає. В туристичних походах використовують дороги і стежки, передусім, двох перших видів, а нерідко в кінцевій частині біля вершини переходять у бездоріжжя.

Вибираючи трасу пішохідного походу, найчастіше віддають перевагу дорогам і стежкам, які ведуть хребтами гір. В такому випадку, на початку траси часто зустрічається доволі стрімкий підйом через ліс на хребет, а відтак починається мандрівка по частково або повністю відкритих теренах, що дає можливість спостері-

гати широкі навколишні краєвиди. Але при цьому часто доводиться йти "з верха на верх", тобто проходити по черзі окремі вершини і сідла між ними. Правда, сідла між вершинами поздовжніх хребтів звичайно неглибокі, але сідла, якими з'єднані "між собою паралельні хребти", бувають досить глибокі; різниця висоти між таким сідлом і сусідніми хребтами може досягти сотень метрів.

Ще одна незручність маршрутів, прокладених хребтами гір — це обмеженість, або і повна відсутність джерел питтєвої води.

Траса маршруту, прокладена долинами річок, порівнюючи з трасою хребтами або узбіччям, звичайно, є коротшою. Нахил її досить рівномірний, немає чергувань підйомів і спусків, вода завжди близько. Але, по суті, це всі переваги такої траси. Похід вздовж річок позбавлений видів, тому нецікавий. Часто потрібно переходити через річку, не завжди для цього є кладка чи мостики, приходиться будувати примітивні переправи або переправлятися вброд, що істотно знижує темп походу. Стрімкий підйом на сідло в кінці долин річок, як правило, важчий, ніж початковий підйом на хребет в маршрутах хребтами. Дороги вздовж річок затінені і тому завжди болотисті.

Мисливські стежки деколи можуть бути корисними для туристів, хоча вони теж не дають видимості і часом дуже петляють. Стан їх, при відсутності консервації, не завжди задовільний, зустрічаються сильно заболочені місця і завали, які приходиться обходити.

Тракторні лісовозні дороги найменше зручні для пішохідного туризму. В мокру погоду вони сильно заболочені, тому деколи просто непрохідні. Найгірше те, що вони часто ведуть в "нікуди". Закінчуються в незручних місцях, звідки треба вибиратися по бездоріжжях.

Бездоріжжя в туристичному поході, особливо в терені покритому лісом або заростями жерепу*, завжди небажане. Проте інколи частину маршруту приходиться долати саме бездоріжжям, оскільки іншої можливості просто немає. Так буває, наприклад, на останніх метрах підйому на вершини. Ходіння бездоріжжям по трав'янистих хребтах вище нормальної межі лісу не є особливо важким. Значно важче здобувати вершини, покриті кам'яними розсипами, т. зв. цекотами**. Такі вершини, наприклад, зустрічаються в Горганах. Якщо така вершина покрита додатково ще заростями жерепу — вона практично непрохідна.

Вибір маршруту залежить, в першу чергу, від заданої мети походу (наприклад, вихід на вершину, відвідування пам'ятного місця і т. д.), а також від виділеного для цього часу. У випадку одноденних походів (т. зв. походів вихідного дня) маємо в своєму розпорядженні від 8 до 12 годин, залежно від пори року, не враховуючи затрат часу на транспорт. Реаль-

* Жереп — карликова гірська сосна, росте вище лісової смуги густими заростями висотою до 3 м, стелиться по землі, утворюючи криюлісся.

**Цекоти — кам'яні розсипи на деяких хребтах і вершинах Карпат, побудованих з Ямненського пісковика. Горган — це вершина, вкрита цекотами.

ний час для пішохідної частини маршруту визначається призначенням і станом траси, складом учасників походу (їх віком та фізичною підготовкою), порогом року, погодою. Розраховувати цей час можна тільки орієнтовно, виходячи із середньої швидкості руху, яка дорівнює для рівнинної частини траси 4-5 км/год, для підйомів — 1-2 км/год, для спусків — 2-4 км/год. Чим більший нахил і гірший стан траси, тим менша швидкість руху. До цього ще треба додати час на відпочинки, а також деякий резерв, разом не менше 1/4-1/3 загального часу самого походу.

Кількість учасників одноденних походів, в принципі, необмежена, проте бажано, щоб вона не перевищувала 20-25 осіб. В поході учасники йдуть один за одним. Похід веде керівник, безпосередньо за ним йдуть найлабші, замикає похід назначений керівником один з найбільш досвідчених туристів.

Харчування в одноденних походах, звичайно, індивідуальне, тобто учасники використовують принесений з собою "сухий пайок". Пити воду під час походу не рекомендується, спрагу непогано гасить несолоджений чай, можна гарячий. Вживати спиртні напої в поході і під час відпочинків категорично забороняється.

Організація дво- і багатоденних походів вимагає додаткового вирішення двох важливих проблем. Це — забезпечення нічлігів та тепло харчування. Труднощі їх задовільного вирішення зростають при збільшенні кількості учасників походу. Тому для таких походів ба-

жана невелика кількість учасників, не більше 5-6, оптимально 3-4.

Відносно ночівлі. Деяку незалежність у виборі місця ночівлі дає наявність в групі відповідних наметів. Вибір місця під намет, його встановлення і правильне функціонування вимагає відповідних знань і навичок. Проте не завжди є можливість використати для ночівлі власний намет. Зокрема, на території державних заповідників ночівля під наметами взагалі забороняється. По-друге, ночівля під наметом, встановленим в дощову погоду на мокрій землі, не тільки зв'язана з незручностями для його мешканців, але також створює загрозу їхньому здоров'ю. В таких випадках можна боло б допустити тільки використання наметів з надувним дном, які малодоступні для більшості туристів. Тому ночівлю під наметами, незважаючи на їх романтику, доцільно рекомендувати тільки у випадках, коли немає інших можливостей і при умові стабільності гарної погоди.

Інші можливості — це ночівля на турбазах, в готелях, або в селянських хатах та їх допоміжних приміщеннях. Зокрема, досить зручною є ночівля на сіні оборогів, які на Гуцульщині мають бокові стіни з дощок. В критичній ситуації приходиться проситися на нічліг в розкинуті по полонинах і зрубах колиби чи гуртожитки лісорубів.

В багатоденних походах щонайменше раз на добу треба забезпечити повноцінне харчування з теплою стравою. Це вирішується про-

сто, якщо траса маршруту прокладена через населені пункти, в яких є загальнодоступні їдальні. Оскільки так не завжди буває, приходиться кувоварити самим. Для цього потрібно носити з собою відповідний запас харчів (каші, м'ясні консерви, чай, цукор), казанок та інший кухонний інвентар, сокиру для заготівлі палива, тощо. Розпалення вогню в мокру погоду дуже полегшує таблетка т. зв. сухого спирту.

Одяг туриста, учасника походів в Карпатах, повинен враховувати можливі зміни погоди. Тому і для одноденних походів треба мати з собою теплий светер, штурмовку або півку від дощу, шапочку на голову (від сонця і дощу), Запасні грубі шпарпетки і т. п. Очевидно, кожний турист має свій наплечник. Взуття найбільш відповідне на карпатські стежки — це туристичні черевики з підошвою типу "вібрам", кеди менше зручні. В багатоденних походах приходиться носити додатково намет, спальники, спортивний одяг, взуття на зміну, тощо. Все це повинно бути так складене, щоб в поході руки були вільні.

Більш детальні відомості про спорядження, потрібне туристам, можна знайти в різних довідниках по туризму.

"Ми, здається, заблудили..."

Рідко коли будь-який серйозний туристичний похід обходиться без такого зауваження когось із його учасників. І навіть, якщо це правда, то ця обставина не спричинює, в основному, будь-яких неприємних наслідків і потім згадується, як додаткова, непередбачена планом цікава пригода під час походу.

Однак, керівник походу не повинен допускати, щоб туристи могли заблудитись навіть в місцевості, в якій він погано орієнтується, особливо при несприятливих погодніх умовах, оскільки нещасні випадки тоді не виключені. Несприятливі умови в зимовий і близькі до нього періоди року є небезпечними, і організація туристичних походів в цей час без достатнього досвіду учасників і, головне, керівника — це не туризм, а безвідповідальний каригідний авантюризм.

Далі розглянемо випадки, коли туристи заблудили під час туристичного походу в теплу пору року.

Саме поняття " заблудили..." доволі невизначене. В розумінні рядового туриста воно може означати дуже різну ступінь втрати орієнтації: від факту "добра дотепер туристична стежка стала ледве помітна, а то і зовсім загубилася" аж до повної втрати орієнтації щодо сторін світу, свого місця знаходження, навколишніх об'єктів природи і т. п. Оскільки в

"Ми, здається, заблудили..."

туристичному поході у кожного з його учасників не виключена можливість заблудити, то кожний із них повинен знати, як виходити з положення в такому випадку. Однак, перш за все розглянемо ситуацію коли керівник походу усвідомлює собі, що він не знає, куди далі вести групу, словом, відчуває, що заблуdiv.

Очевидно, що якихось універсальних рецептів для виходу із подібних критичних ситуацій подати неможливо: все вирішується конкретною обстановкою. При цьому слід діяти спокійно, без паніки, в пошуках правильного шляху не кидатися в різні сторони, ризикуючи остаточно заплутатися. Керівник повинен зупинити групу, заборонити її учасникам будь-які самовільні пошуки виходу і за допомогою компасу спробувати відновити втрачену орієнтацію. Якщо ми просто загубили стежку, то замість шукати її по бездоріжжю, розумніше буде повернутися назад (навіть і кількасот метрів) до місця, де вона була помітна і там шукати її продовження. І не треба сподіватися, що йдучи бездоріжжям по лісі при наявності завалів, ми швидше дійдемо до мети. В таких випадках найгірша стежка завжди краща, ніж бездоріжжя.

Для відновлення втраченої орієнтації одного компасу мало — треба ще бачити навколишні хребти і долини. Якщо атмосферні умови сприятливі (немає туману і дощу) і не знайдено доброї стежки, то необхідно вийти на відкрите місце без лісу, найчастіше на хребет, йдучи навіть по бездоріжжю догори. На хреб-

тах, звичайно, є непогані стежки чи навіть дороги, які при потребі заведуть нас в населені пункти.

Сходити в подібних випадках по бездоріжжю вниз до потоку в надії потрапити на дорогу не рекомендується. Узбіччя ярів цих потоків часто дуже стрімкі. Якщо немає дороги вздовж потоку, то йти цим яром надзвичайно важко.

Треба відзначити, що при частині траси походу, яка веде вгору, випадки втрати орієнтації зустрічаються значно рідше, ніж при сходженні вниз. Справа в тому, що піднімаючись угору в правильному напрямку по стежці чи навіть по бездоріжжю, ми завжди вийдемо на бажану вершину. Зовсім інакше виглядає справа при сходженні вниз. Якщо траса сходження веде лісом, навіть лінією хребта, завжди існує небезпека непомітного відхилення від правильного напрямку і можна зійти зовсім не туди, куди треба було. Особлива увага потрібна, коли траса сходження повинна звести нас залісеним хребтом на сідло, зокрема, тоді, коли нечітко виражена нахилена лінія хребта. Незначне відхилення від потрібного напрямку може завести нас в яр одного із потоків, що витікають з-під сідла в той чи протилежний бік. Тому при сходженні з вершини треба точно визначити потрібний напрямок — азимут — і в поході систематично по компасу його перевіряти.

В поході учасники групи не повинні відокремлюватися без відома керівника. Якщо ж це все-таки трапиться, і "згублений" не знає, ку-

ди далі йти, то насамперед треба спробувати звернути на себе увагу відповідним вигукуванням і деякий час стояти на місці. Коли немає реакції на вигуки, то не впадати в розпач, а самостійно виходити з положення, керуючись вище згаданими вказівками. При цьому старатися залишити після себе сліди: ламати свіжі гілки, кидати клаптики бинта чи навіть папірці, які наводили б шукаючих на загубленого.

Опис деяких популярних маршрутів.

Більшість описаних тут маршрутів — це одноденні туристичні мандрівки, так звані походи вихідного дня. Деякі з них є коротші (наприклад, до монастиря в Розгірчі чи на Горган Бурачиківський), а деякі — дводенні (наприклад, на Сивулю чи на Довбушанку). Саме такі короткі маршрути найкраще відповідають мандрівникам різного віку, які бажають систематично займатися туризмом, а не лише тільки під час своєї короткої відпустки. Сезон пішохідного туризму в Карпатах триває, в основному, від половини квітня до половини листопада, тобто біля 7 місяців; кількість вихідних днів в цьому періоді перевищує 30. Якщо тільки половину їх використовувати для туризму, то це принесе користь, співмірну з задоволенням, яке одержуємо з довготривалих походів під час відпустки.

Описані нижче одно- і дводенні походи, очевидно, можна розглядати як складові частини багатоденних походів. Кількість варіантів таких походів необмежена, і немає потреби їх повно і детально висвітлювати. Приклади деяких походів приведені в окремому розділі.

Деякі маршрути з долини ріки Стрий та його притоків

1. До стародавнього монастиря біля села Розгірче

Вихідний пункт: роздоріжжя на автошляху Стрий-Сколе, де направо відходить дорога до села Стинава (20 км від Стрия). По другому боці автошляху, дещо нижче зауважуємо пішохідний місток через ріку Стрий. Переходимо на другий берег ріки і повертаємо направо в напрямку до церкви в селі Розгірче, що видніється перед нами.

Печера знаходиться в лісі на узбіччі гірського схилу, безпосередньо над східним кінцем села. Віддаль від автошляху становить приблизно 2,5 км. Це — дві виконані в скелі комори, розміщені одна над другою. Нижня комора має передсінок, а виконані в скелі отвори — як вікна і двері. З північної сторони знаходяться викуті сходи на верхній "поверх", де є кілька бокових скельних полиць. Посередині фронтового "фасаду", на висоті верхньої комори виконана фрамуга, мабуть, для ікони або скульптури. Все це свідчить про те, що тут було, житло стародавніх ченців-монахів, але більш точних даних про це історія не зберегла.

Зазначимо, що при наявності власного автотранспорту можна доїхати зі Стрия асфальтованою дорогою аж до села Розгірче. Від ав-

тошляку Стрий — Івано-Франківськ за мостом на ріці Стрий слід повернути направо і правим боком ріки через села Братківці, Жулин і Семигинів в'їжджаємо в Розгірче.

2. До скель Довбуша біля села Бубнище

Початковий пункт маршруту — залізнична зупинка Нижнє Синевідсько* на лінії Стрий — Лавочне.

Долиною річки Тишівниця (11,5 км і 350 м угору).

Шосейною дорогою йдемо на захід приблизно 1 км до місця, де вліво відгалужується дорога до села Тишівниця і через міст на ріці Стрий входимо в село з цією ж назвою. Далі йдемо долиною річки Тишівниця. Пройшовши 1 км, минаємо справа дорогу до села Побук, і після наступних 4 км, теж справа — дорогу до центральної частини села Труханів. Переходимо через потік, який впадає зліва до Тишівниці, йдемо ще майже 1 км правим боком річки на південний схід, після чого звертаємо вліво до гори на доріжку, яка піднімається лісом в напрямку на схід і південний схід, і виходить на хребет. На хребті повертаємо направо на південь (доріжка веде вниз в село Бубнище) і, пройшовши приблизно 1 км, опиняємось біля основної групи скель Довбуша.

Через хребет Грабник і Попцове (13 км, 380 м угору і 30 м вниз).

До села Тишівниця йдемо через міст на ріці Стрий і зразу на початку села піднімаємось

* Нижнє Синевідне

вліво на відкритий хребет Грабник (662 м). Йдемо згідно з лінією хребта в напрямку на південний схід приблизно 5 км у відкритому терені, спостерігаючи справа долину річки Тишівниця і села Тишівницю та Труханів. Далі дорога заходить в ліс, поступово змінюючи напрям на південь, і виводить на слабо виражену вершину Попцове (747 м), де роздоріжжя: вліво (північний схід) — дорога до села Тяняви в долині потоку Жижави, просто (південь) — до села Тисів в долині Сукілю, направо (південний захід) — до села Поляниці. Йдемо цією останньою дорогою і, пройшовши приблизно 3 км, виходимо на галявину з основною групою скель Довбуша.

Зауважимо, що скелі в Бубнищі знаходяться на віддалі 12 км на південь від Розгірча, тому дійти до них можна і через скелі в Розгірчі. Дорога туди починається безпосередньо над скелями, веде вододільним хребтом в загальному напрямку на південь, переважно через ліс (при дорозі цікава група скель) і з'єднується з хребтом Грабника на відстані 1,5 км перед роздоріжжям на Попцовому.

Ботаніко-геоморфологічний резерват "Скелі Довбуша" був затверджений як пам'ятник природи республіканського значення в 1981 р. Його площа 100 га.

Основна група скель, висотою до 30 м, півколом охоплює з півночі і сходу внутрішню площу, з західної сторони обмежену ровом і, очевидно, оборонним валом. Спостерігаючи скелі з цієї площі, зауважимо в першій зліва

широку виковану в скелі печеру, всередині якої справа і зліва є кам'яні лави ("призьби"). Висота входу в печеру 1,6 м. Над печерою є видовбана в скелі відкрита полиця глибиною до одного метра, над нею прорубані в камері косі рівчики, в яких, мабуть, був закріплений дах дерев'яної прибудови. Далі направо знаходиться друга, дещо більша відкрита печера, висотою 2,3 м. Її називають "конюшня". Біля неї ще одна невелика печера, яка, можливо, служила жильцям цієї старовинної оселі для зберігання знарядь праці та харчів. В щілині між скелями є ковані сідці, якими можна вийти на верх скель, де гарні краєвиди, зокрема, на захід, на хребет Парашки.

Крім описаної основної групи скель, якими оточена стародавня оселя, в навколишньому лісі навкруги неї є чимало окремих скель-веж. Їх варто оглянути. Для цього виходимо через вхідний місток "подвір'я", повертаємо направо і обходимо навколо основної групи скель з її зовнішнього боку. Серед них відзначимо на заході найвищий "Гюльпан" (до 40 м висоти), на південний захід від нього — "Ляльку", а також на півночі, при дорозі, якою ми прийшли, самітний "Вітряк". Всі ці назви, очевидно, сучасні, присвоєні скелям скелелазами-альпіністами, які часто тут тренуються.

Повертатися зручно шляхом виходу — долиною річки Тишівниці. Можна теж зійти до Болехова, долиною Сукіля (14 км). Для цього виходимо на дорогу, повертаємо направо і

пройшовши 3 км, виходимо до річки Сукіль в місці, де в неї впадає потік з села Бубнища.

3. До Синевідських скель на лівому боці ріки Стрий

Вихідний пункт — міст через ріку Стрий між Нижнім і Верхнім Синевідськом.

Ідучи зі Стрия, безпосередньо перед згаданим мостом, справа зауважуємо дорогу, яка веде далі цим же (географічно лівим) берегом ріки Стрий. Йдемо приблизно 2 км, переходимо невеликий потічок, який тут впадає в Стрий і повертаємо направо вверх на доріжку. Вона поступово виводить нас на широкий лагідний хребет з досить високою, відносно легкодоступною скелею. Якщо піднімемося на неї і поглянемо назад, на південь, то побачимо прегарну панораму Синевідської долини з ріками Стрий і Опір та навколишніми горами.

Продовжуємо йти далі хребтом утору. Зліва яр другого потоку, на протилежному боці якого показується потужна стіна, складена з вертикальних скель з зубчастою верхньою лінією, з окремими вежами природного походження фантастичних форм. Стіна розміщена косо і простягається майже до самого хребта. Зійти до підніжжя цієї громади скель приходить бездоріжжям, що, однак, не представляє особливих труднощів.

В долині наступного, вже третього від моста на ріці Стрий, потічка, є ще декілька потужних скелистих громад, але доволі густий листяний ліс ховає їх від спостерігачів.

До водоспаду на річці Кам'янка і на гору Ключ

Всі згадані вище хребти — це відгалуження відкритої вершини Комарницький (685 м), що знаходиться на віддалі біля 3 км від моста на Стрию. Вийти на неї можна будь-яким із хребтів. З вершини гарні краєвиди на північ (долини Стирави і Стрия) і на південь (гори над Сколем).

4. До водоспаду на річці Кам'янка і на гору Ключ

Вихідний пункт — відгалуження дороги до села Кам'янка, 5 км вище Верхнього Синевідська. Відразу за відгалуженням дорога перетинає залізницю Стрий-Лавочне, мостом переходить ріку Опір і входить в долину річки Кам'янка. Ідемо дорогою, спершу лівим боком річки. Пройшовши 2 км, переходимо на правий бік. Після ще 2 км на річці справа пам'ятка природи — гарний водоспад. До підніжжя водоспаду веде стежинка вниз.

Гора Ключ (927 м) — найвища вершина хребта, який замикає долину Кам'янки від півночі. Нас буде цікавити не так сама вершина (залісена і тому не дозволяє бачити навколишній краєвид), як могила Українських січових стрільців, які загинули тут у боях першої світової війни в 1915 р. Могила знаходиться на хребті безпосередньо під вершиною.

Щоб вийти на хребет, йдемо далі дорогою вздовж річки Кам'янки. Пройшовши ще 1 км, помічаємо, що долина дещо розширюється, а основна дорога повертає направо на південь, до села Кам'янка. Нам треба йти далі в незміненому напрямку (на південний схід) поганою доріжкою

На гору Парашку

ще майже 1 км, тут повертаємо вліво, в долину потічка, що тече з півночі і спершу його долиною, а потім лівим боком його ярка ідемо ледь помітною стежкою, і лісом піднімаємося на хребет. Після майже години підйому ми повинні вийти на незалісений хребет, яким веде виразна доріжка. Тут повертаємо направо і після короткого часу приходимо до мети.

Повертатися можна дорогою виходу, або дорогою вздовж хребта Ключа, не спускаючись в долину Кам'янки. В такому випадку, ми будемо йти на захід біля 8 км, часом дещо угору і зійдемо в долину ріки Опір нижче моста на дорогу до села Кам'янка.

Ще один варіант повернення — це сходження від могили УСС доріжкою на схід, потім на північний схід до села Труханів і звідти через село Тишівницю до Нижнього Синевідська. Цей шлях теж можна використати для виходу на гору Ключ.

5. На гору Парашку (1270 м)

Найвища гора Сколівських Бескидів — гора Парашка, доступна з різних місцевостей, проте найзручнішими вважаються виходи з міста Сколе та з села Коростів.

Вихід з міста Сколе (10 км і 800 м угору).

Вихідний пункт — з'єднання центральної автодороги міста Сколе з його обвідною автоtrasою на південному краю міста. Тут на західному боці обвідної автотраси звертаємо на дорогу, яка біля щогл лінії електропередачі

піднімається на хребет, що замикає долину міста Сколе від заходу. Доріжка веде весь час угору, лінією хребта в напрямку на північний захід і після 3 км виводить на галявинку, де змінює напрям спершу на захід, відтак на південний захід. З полянки гарний вид на хребет Парашки, зліва в лісі — джерело. Далі доріжка веде лісом ще 2 км досить стрімко догори і виводить на хребет Парашки. Повертаємо направо (зліва на хребті гора Корчанка, 1180 м, напрям на південь) і останні 5 км йдемо в напрямку на північний захід відкритим хребтом. Проходимо окремі вершини хребта — Зелену (1221 м) і Кобилу (1231 м). Їх можна обійти боковою не дуже зручною стежкою. І нарешті виходимо на саму Парашку.

Вихід з села Коростів (11 км і 770 м угору).

Вихідний пункт: автобусна зупинка в Коростові на трасі Сколе-Козьова. Дорогою, яка тут відгалужується від автотраси, проходимо через село Коростів. В околиці церкви (2 км від розгалуження) рекомендується зійти направо, на трасу старої вузькоколійки і йти далі її насипом в напрямі на північний захід. Минаємо забудови нової бази відпочинку і повертаємо направо, через невелику полянку в залісений ярок. Тут на правому боці відшукуємо стежку типу "райтшток", яка серпантинном піднімається вгору і далі веде весь час лісом, майже горизонтально, паралельно з хребтом Парашки, нижче верхньої межі лісу.

Проте під саму Парашку стежка не доходить, в околиці вершини Зеленої треба повернути направо і вийти на хребет, далі йти так, як описано вище (вихід з міста Сколе).

Можливий теж інший, дещо коротший варіант виходу на Парашку з Коростова. В такому випадку, за базу відпочинку не повертаємо направо в ліс, а йдемо далі долиною річки Бутивлі. В місці, де зливаються Мала і Велика Бутивлі (3 км вище церкви) повертаємо вправо і йдемо вздовж Малої Бутивлі ще 1 км, де до неї справа спадає потік Красний. Йдемо його долиною біля 3 км, після чого стрімко піднімаємось вліво на південно-східний схил вершини Парашки.

Зазначимо, що хоча описаний варіант виходу на Парашку долиною потоку Красного виглядає простішим і коротшим, він не є дуже зручним. Справа в тому, що основний доволі довгий і важкий підйом на гору приходитьесь долати по відкритій незатіненій місцевості, в середині дня, що завжди нелегко.

Що видно з вершини Парашки? Передусім, впадає в очі величезний, шириною понад 15 км, пояс лісів, які тягнуться від долини ріки Стрий між Туркою і Яворою аж до західних Горганів за Свічею. На північному заході бачимо нетрі Громового лісу у верхів'ях річки Брички, яка впадає до Стрия в Крушельниці. Також добре видно долину Стрия з його допливами, села Синевідсько, Корчин, Крушельницю, з дальших сіл — Ямельницю і Урич, з відомою групою скель

— старовинним замком Тустань. Часом можна зауважити теж і скелі з Бубнища, віддалені в напрямку на схід на 18 км. На півдні лежить долина річки Бутівлі і село Коростів, а далі за нею — слабо залісені гори в околиці Тухлі і Славська.

Вертатися можна долиною Красного до Коростова або хребтом Парашки до Сколе, дорогою виходу. Можна також сходити до села Крушельниці. В такому випадку, спускаємося з вершини хребтом на північний захід і повертаємо вправо на боковий хребет — північне розгалуження Парашки. Йдемо ним вниз біля 1 км, відповідно до лінії хребта повертаємо на схід, переходимо вершину Діл (902 м), і далі йдемо лінією хребта в напрямку на північний схід. Зліва від нас долина річки Бричка. Сходимо до неї і йдемо дорогою вниз до села Крушельниця.

6. На гору Лопату (1211 м)

Вихідний пункт — залізнична станція Сколе (довжина траси 8,5 і 770 м угору).

Перетинаємо головну вулицю міста Сколе і через міст на ріці Опір входимо в яр потоку, який тут впадає в Опір. На початку яру повертаємо вліво угору на доріжку, яка поступово виводить нас на частково відкритий, слабо нахилений хребет (напряма на схід, відтак на південний схід). Після 3 км від моста стежинка, яка веде хребтом, повертає на південь, заходить в ліс і після короткого стрімкого підйому обходить зліва яр другого потоку (тут вона

йде майже горизонтально в східному напрямку) і виводить на широкий відкритий хребет, що починається з-над видного внизу зліва села Кам'янки. Повертаємо направо і йдемо цим хребтом в напрямку на південь, стежинка веде знову лісом, чергуючи невеликі підйоми і спуски. Приблизно на початку восьмого кілометра виходимо на чергову залісену вершину, з якої, як здається, на всі сторони є тільки спуски. Проте лінію хребта, а з нею і нашу стежинку треба шукати зліва (напряма — південний схід). Йдемо туди, виходимо з лісу і починаємо остаточний підйом на вершину Лопати.

Повертатися найпростіше дорогою виходу. Можна теж перейти на вершину сусідньої гори Кудрявець (1/2 км на захід від Лопати) і зійти з неї до Гребенова, дорогою виходу маршруту 7.

7. На гору Кудрявець (1244 м)

Вихідний пункт — залізнична станція у Гребенові (довжина траси 7 км, 770 м угору).

Зі станції виходимо на автодорогу Сколе-Славсько, повертаємо направо, переходимо мостом на правий берег ріки Опір (від станції біля 1,5 км) і йдемо далі цією ж дорогою ще понад 1 км до місця, де зліва відкривається долина потоку Дерешин, який тут впадає в Опір. Переходимо цей потік і зліва, на збочах вершинки Плоснина (714 м) відшукуємо доріжку, яка виведе нас на неглибоке сідло.

Далі продовжуємо йти цією доріжкою, яка веде переважно в напрямку на північний схід і до-

На гору Зелемін

силь рівномірно піднімається вгору, ще майже 4 км. В місці, де закінчується старий ліс і доріжка повертає дещо направо, траверзуючи вершину Кудрявця, сходимо з неї наліво і, йдучи бездоріжжям на північ, виходимо на вершину.

З вершини Кудрявця гарні краєвиди на всі сторони. Зокрема, на північному заході видніються Зелемін і далека Парашка, на півдні — долина потоку Зелем'янка і гори за нею, на сході і південному сході — полонинський хребет, що тягнеться, по суті, від Зелемінки через Кудрявець, через Мути, Беньки, Широку та інші вершини, аж до далекої Магури (1365 м).

8. На гору Зелемін (1177 м)

Вихідний пункт — залізнична станція у Гребеніві (довжина траси 5 км, 680 м угору).

До моста на Опорі йдемо, як вказано в маршруті 7. За мостом піднімаємось доріжкою, що веде правим боком потічка Гребенівця, до початку лісу. Тут доріжка повертає вліво в ліс і виводить на полянку на хребті. Хребтом веде стежка в напрямку на північний схід, спершу полянами, пізніше лісом і після приблизно 2 км дороги виводить на запущену полонинку, зарослу кінським щавелем. Повертаємо наліво і вже без стежки виходимо на вершину Зелеміна.

Давніше з цієї вершини спостерігались чудові краєвиди на всі сторони, тепер вони дещо обмежені, так як вершина частково залісена.

На гору Кіндрат

Добре видно оселі Грєбєнова і Сколе, на заході — Парашку, а на південному сході — близький Кудрявець.

Повертатися найпростіше дорогою виходу. Для урізноманітнення можна йти вздовж лінії хребта на південний схід на гору Кудрявець і зійти з неї дорогою, описаною в маршруті 7. Перехід Зелемін-Кудрявець становить біля 3 км поганієї стежки вододільним хребтом, причому перед самою вершиною Кудрявця зустрічаємо зліва залісений тепер зсув. Підйом на вершину з цього боку досить прикрий, тому краще звернути тут з хребтової лінії дещо вправо і підійти на вершину по бездоріжжю, але зате при меншому нахилі.

9. На гору Кіндрат (1158 м)

Вихідний пункт — залізнична станція Тухля (довжина траси 6 км і 650 м угору).

Від залізничної станції йдемо назад 200 м і повертаємо направо в яр невеличкого потічка. Доріжка по його правому (географічно) боці виведе нас на полянку, звідки гарні краєвиди на Тухлю і навколишні гори. Тут повертаємо вліво (північний схід) і лінією хребта йдемо угору, спершу лагідно, відтак досить стрімко лісом на повністю залісену вершину Кічера (1071 м). З неї сходить вправо стежка дещо вниз на схід, яка потім поступово піднімається догори на широку безлісу вершину Кіндрата.

Зійти вниз найкоротше дорогою виходу. При бажанні можна сходити через село Либихору. Для цього треба з вершини Кіндрата

До меморіального цвинтаря УСС на горі Маківці

зійти в напрямку на південний схід ще півкілометра і тут відшукати на поперечному хребті стежку, яка зведе нас (в напрямі на південний захід) просто до церкви в Либохорі. До Либохори — 4 км, від Либохори до станції в Тухлі ще 4,5 км.

До села Либохора з гори Кіндрата можна зійти також проведеною туди тракторною дорогою.

10. До меморіального цвинтаря УСС на горі Маківці

Весною 1915 р. в околицях гори Маківки мали місце важкі бої Українських січових стрільців з царською російською армією. Цвинтар полеглих в цих боях УСС знаходиться близько вершини гори Маківки, на її південних схилах. До 1939 р. тут щорічно, в першу неділю серпня відбувалося поминальне богослужіння, на яке приходили сотні і тисячі людей з цілої Галичини. Тепер тут створюється меморіальний комплекс.

Вихідний пункт — залізнична станція Тухля.

Через село Грабовець (10 км 500 м угору).

Виходимо на головну дорогу Тухлі, повертаємо вліво, минаємо церкву, розмальовану Корнилом Устіяновичем, доходимо до роздоріжжя, де вправо відгалужується дорога до Головецька. Йдемо туди дорогою вздовж річки Головчанки до місця, де зліва впадає в неї невеличкий потічок Грабовецький (приблизно 4,5 км від залізничної станції). Переходимо по кладці Головчанку і йдемо болотистою доріжкою вздовж потічка на південний захід.

До меморіального цвинтаря УСС на горі Маківці

Пройшовши приблизно 2 км, зустрічаємо перші хати села Грабовець. Тут стараємося знайти якусь доріжку чи стежинку, яка вивела б нас на невисокий хребет, що розділяє долину потічка Грабовецького і розміщену на заході від неї долину потічка Пшанецького. Виходимо на цей хребет, різко повертаємо направо і далі йдемо в напрямку майже на північ, просто на видну перед нами залісену вершину Маківки. Дорога спершу йде у відкритому терені, відтак заходить в ліс і під кінець досить стрімко піднімається угору.

Через присілок Головецька, Пшанець (14 км 500 м угору).

Дорога довша, але легша. Крім цього, біля 10 км можна під'їхати автотранспортом.

Зі станції йдемо, як вказано в маршруті через Грабовець, повертаємо на дорогу до Головецька, йдемо нею близько 7 км від моста на Опорі, до роздоріжжя, де вліво відгалужується дорога на південь, до присілка Пшанець. Йдемо ще 2 км, зліва зауважуємо вододільний хребет, за яким — долина потічка Грабовецького і село Грабовець. Переправляємося через потік Пшанецький і піднімаємося угору на цей хребет однією з доріжок, що видніється перед нами. На хребті повертаємо вліво, виходимо в ліс і доріжкою, як вказано в маршруті через Грабовець, виходимо до меморіального цвинтаря.

Сходити будемо однією з доріг виходу. Застерігаємо перед спокусою сходити безпосередньо лісом в долину потоку Грабівця. Непогані

вгорі стежки, в нижній частині заведуть в практично непрохідні завали.

11. На гору Ільзу (1066 м) зі Славська

Вихідний пункт — роздоріжжя біля церкви в Славську (довжина траси 6 км, вертикальний підйом 460 м).

У вилиці розгалуження доріг до Тарнавки (на захід) і до Волосянки (на південь) починається доріжка, що веде угору на хребет, який замикає долину річки Славки справа. Доріжка веде в південно-західному напрямку, обходить справа два невеликі вершечки хребта, веде часом хребтом, часом його правим узбіччям, і досить лагідно виводить на вершину, на якій тепер побудована станція радіотрансляційної лінії. Положення Ільзи в самому центрі гір, що оточують Славсько, сприяє доскональному огляду їх. Це, в першу чергу, Тростян на північному заході, і Високий Верх на південному сході. Далеко на південному заході можна зауважити контури потужного закарпатського полонинського хребта Боржави. Добре видно села, на півночі — Славсько, на північному заході — Тарнавку, на півдні — Волосянку.

Сходити до Славська найпростіше дорогою виходу. Можна теж зійти на південь до Волосянки або через сусідню на північному заході вершину Плішки (1038 м) до Тарнавки. Обидва ці варіанти — це добрі траси для зимових спусків на лещатах. Ще один варіант — схід до Решітки (групи хат на південний захід —

від вершини) і звідти на північний захід — до Тарнавки.

12. На гору Високий Верх (1245 м) зі Славська

Вихідний пункт — роздоріжжя біля церкви в Славську (довжина траси 9 км, вертикальний підйом 700 м угору і 50 м униз).

Дорогою до Волосянки йдемо 2 км. Тут, безпосередньо за другим потічком, що впадає до Славки зліва, повертаємо вліво на доріжку, яка досить лагідно виводить на хребет під вершиною Плай (876 м)*, в напрямку на південний схід. Залишаючи цю вершину зліва, йдемо далі доріжкою в південному напрямку, перетинаємо трасу магістрального трубопроводу і доходимо до місця, де зліва відгалужується боковий хребет, яким можна зійти до села Нижньої Рожанки. Йдемо далі хребтом на південь лісом через широке сідло і виходимо на край лісу. Перед нами стрімкі південно-західні схили Високого Верха. Тут варто, після короткого підйому по краю лісу, повернути на стежку вправо, яка виведе нас лісом косо вверх до пам'ятника природи - джерела "Писана Криниця", що б'є з-під скали на західному схилі Високого Верха. Обходимо джерело справа, повертаємо наліво і виходимо на полонинський хребет, де стежкою проходимо останній кілометр траси на вершину Високого Верха.

Ця майже 3-кілометрова **частина** траси популярно називається серед спортсменів — академічний спуск

13. На гору Тростян (1235 м) з Тарнавки

Вихідний пункт — устя потоку Тарнавки до Опору, 2,5 км нижче залізничної станції Лавочне (довжина траси 4 км, вертикальний підйом 600 м).

Нижче залізничного мостика на потоці Тарнавка зліва виходимо на доріжку, що веде угору на північ на вершину Погар (889 м), за нею в напрямку на північний схід траверзуємо дещо вищий верх Оршівець (1134 м). Тут знову доріжка веде на північ і без особливих труднощів виводить нас на вершину Тростяна. Це найлегший пішохідний вихід на Тростян. Зі Славська, при наявності підйомників, пішки на Тростян тепер не ходять.

Маршрути з долини ріки Лімниця

14. На гору Високу (1805 м) з оселі Кузьмінець

Через Фашори і Матагів. Довжина траси (горизонтально) 12 км, вертикальний підйом — 1100 м. Початок походу — місток на потоці Кузьмінець при його впадінні в Лімницю.

Вище згаданого мостика відшукуємо на географічно лівому березі потоку Кузьмінця доріжку, яка досить стрімко піднімається угору і веде спершу хребтом, а потім східним узбіччям північного відгалуження хребта Матагова, в південному напрямку. Після 4 км рівномірного підйому доріжка виводить на сідло за вершиною цього відгалуження (1175 м, т. зв. Фашори). Тут новий мисливський домок. Йдемо далі в південному напрямку майже горизонтально, просто під високу стіну головного хребта Матагова, зліва ліс, а справа старий зруб. Для підйому на хребет можна відшукати в лісі стару стежку-серпантин, можна теж йти однією з численних стежок на зрубі. На хребті повертаємо дещо наліво (напряма — південний схід) і йдемо по лісі стежкою, яка досить лагідно піднімається угору майже 3 км, спершу лінією хребта, відтак його правим узбіччям.

Близько верхньої межі лісу стежка звертає дещо вправо униз, зліва тут зовсім близько до хребта. Йдемо розгалуженням стежки вліво,

на хребет, де зустрічаємо цекоти і зарості жерепу, які майже не заважають в поході. Далі стежка веде хребтом в напрямку видної перед нами вершини Матагова (1672 м), на яку піднімається закосом серпантин. Далі йдемо стежкою, яка веде хребтом, інколи його узбіччям і виходимо під вершину Високої, вкритої цекотами великого розміру. На саму вершину стежки немає, тому приходится добиратися по каменях.

Через гору Заплату і попри Середню. Довжина траси (горизонтально) 14 км, вертикальний підйом — 1100 м. Початок походу — місток на потоці Кузьмінець при його впадінні в ріку Лімницю.

Від мостика йдемо дорогою вздовж Лімниці униз приблизно 1/2 км і повертаємо вправо в ліс на доріжку, яка веде хребтом в південно-східному напрямі. Перетинаємо трасу нафтопроводу і йдемо далі цією ж доріжкою уверх спершу лісом, відтак старим зрубом, де її перетинає горизонтальна стежка. Йдемо цією стежкою вправо, таким чином, обходимо вершину і виходимо на неглибоке сідло під хребтом Пасічним. Тут невелика стара колиба, близько є вода. Звідти йдемо в напрямі на схід, пізніше на південний схід стежкою угору, трішки зрубом, відтак лісом на західний наріжний хребта Пасічного (1485 м). Далі стежка виведе нас, поступово змінюючи напрям на південний, на широкий відкритий верх Заплата або Горішня Заплата (1508 м). Від початку підйому це приблизно 8 км. Ідучи

лінією хребта, спускаємося в неглибоке сідло і йдемо стежкою типу "райтшток" в напрямку на південь, часом південний схід, маючи зліва покриті цекотами узбіччя гори Середньої (1642 м). Стежка виводить нас безпосередньо під сідло між горою Середньою і північно-східним відгалуженням гори Високої. Далі стежка веде північним узбіччям цього відгалуження (недалеко від сідла при стежці джерело доброї води). Поступово стежка наближається до вершини Високої, піднімається уверх кількома закосами (цей серпантин добре видно з долини Лімниці) і вкінці з'єднується на західному боці вершини зі стежкою з Матагова.

Види з вершини Високої. Вид на південь закриває хребет Ріг з Іровищем, північним наріжником якого є сама вершина Високої. Понад ним видно обидві вершини Сивулі (1836 м і 1815 м). Найближчий на південному заході — довгий хребет Горган, що закінчується на півдні вершиною Конець Горганів (1611 м). Вершина Овола (1615 м), визирає з-над хребта Горгана на фоні стіни, в яку входять вершини (зліва направо): Берт (1670 м), Кепута (1608 м), Буштул (1693 м), Прелука (1520 м). Ця стіна замикає з півдня терен джерельних потоків Лімниці. Направо від неї, на далекому останньому плані можна зауважити вершини Закарпатської області: Стримба (1723 м) і Негровець (1712 м).

В західному напрямку впадає в очі близька Ялова Клива (1568 м), наліво від неї — верх Коретвина. Далі між ними Попада (1742 м).

Направо від Ялової Кливи Пареньки, прямо на захід Великий і Малий Канусяки, а між ними Грофа (1752 м). В північно-західному напрямку бачимо хребет Аршиць в поперечному профілі з вершинами Нер'єдів (1557 м) спереду і Горган Ілемський (1569 м) позаду. В північному напрямку — близька Середня, за нею поперечний вал Заплати і Пасічного, а за Лімницею верх Сегліс (1357 м).

Дивлячись на північний схід та на схід, спостерігаємо поступове зниження гір вздовж рік Лімниці та Солотвинської Бистриці. Тут бачимо поперечний хребет Гриньків, висотою до 1258 м, на вододілі між обома цими ріками, та хребет Чортки, приблизно такої ж висоти, на вододілі Солотвинської і Надвірнянської Бистриць. На південному сході бачимо досить близько вершину хребта Станислав (1549 м), над ним з'являються контури групи Довбушанки: вершини Козя, Полянський, Скалки, Пікун, Медвежик і сама Довбушанка. Серед більш віддалених вершин можна зауважити між Козею і Полянським, купол Синяка, а на останньому плані в продовженні лінії Станислава-Синячку над селом Дора. Зауважимо, що аналогічний, правда, неповний вид в цьому напрямку, можемо спостерігати також з полонини Середньої, в сідлі між вершинами Високої та Середньої.

Сходити з Високої до Кузьмінця можна обома маршрутами виходу, хоча зручнішим і коротшим є, безперечно, сходження через Магаїв. В цьому випадку треба вважати, щоби

не згубити стежки при наближенні до верхньої межі лісу, де закінчуються зарості жерепу. Продовження стежки треба шукати дещо зліва нижче хребта.

Якщо сходимо вниз попід Середню, подібна небезпека загублення стежки може виникнути при сходженні в Заплати, де лінія хребта нечітко визначена. Тут також стежку можна знайти в лісі дещо зліва від хребта.

Найкоротша траса сходження з Високої до Кузьмінця (приблизно 70 км) — це сідла під Середньою прямо вниз в долину потоку Кузьмінця, де раніше була стежка, і далі долиною потоку. Оскільки стан цієї траси тепер невідомий (можливі завали, переправи через воду і т. п.), не можемо її рекомендувати.

15. На гору Грофу (1752 м) з селища Осмолода

Вихідний пункт — міст вузькоколійки на річці Молодій біля її устя до Лімниці.

Вихід через сідло між горами Грофа і Кінь (довжина траси 9 км, вертикальний підйом 1035 м).

Йдемо в західному напрямку 2 км дорогою долини річки Молодої до устя зліва правобічного її допливу — потоку Котельця. Переходимо потік Котелець і на лівому (географічно) його боці відшукуємо доріжку, яка веде лісом угору в південно-західному напрямку, і після 3 км досягає горизонтальної мисливської стежки, типу "райшток", що траверзує справа вершину гори Кінь. Повертаємо наліво, обхо-

димо "райтштоком" вершину Коня і виходимо на сідло між Конем і Грофою. Тут перед нами найважча частина траси: майже 2 км підйому на вершину Грофи (напря́м — південний захід) бездоріжжям по цекотах, серед заростів жерепу при різниці висот 480 м. Можна уникнути цих труднощів, якщо від сідла під Конем піти наліво (на схід) "райтштоком", що майже горизонтально обходить вершину Грофи і після 4 км виходить на полонину Плісце, на південь від цієї вершини. Тут яовертаємо направо і лагіднішим узбіччям добираємося до вершини, засипаної відносно дрібними цекотами. Довжина траси збільшується при цьому до 12 км.

Вихід потоком Котельцем через полонину Плісце (довжина траси 11 км, вертикальний підйом 1035 м).

До устя Котельця йдемо, як і в попередньому варіанті. Заходимо в його долину і йдемо не завжди доброю доріжкою вздовж цього потоку в напрямку на південний захід. Після 7 км від устя Котельця до Лімниці доріжка перетворюється в стежку-серпантин, яка кількома закосами виводить на верхню межу лісу, де з'єднується зі згаданою вище мисливською горизонтальною стежкою — "райтштоком" і виводить на полонину Плісце. Звідти йдемо в північному напрямку до вершини Грофи. Це найкоротший і найлегший вихід на Грофу, правда, болотниста дорога долиною Котельця одноманітна і нецікава.

З полонини Плісце можемо спостерігати вершини найближчого її оточення. Це на

півночі — Грофа, направо від неї Кінь (1557 м), на південному заході вал Пареньки (1737 м) весь "защитий" жерепом, на сході Кануськи, Великий (1647 м) і, наліво від нього Малий (1624 м). Краєвид з вершини Грофи, завдяки центральному її положенню в західних Горганах, дуже обширний. На півночі впадає в очі довгий хребет Аршиць, від Гортана Ілемського (1539 м) по Малі (1510 м) над Осмолодою. На сході видно ряд вершин групи Сивулі — це Пасічний (1480 м), Заплата (1508 м), Середня (1642 м), Висока (1805 м) і сама двогорба Сивуля (1836 м і 1815 м). Наліво від Сивулі, на найдальшому плані, помітна далека Синячка над Дорою. Направо від Сивулі, над обома Кануськами, видно гострі конуси групи Довбушанки. На південному сході, наліво від хребта Пареньки, виглядає Попада (1742 м), направо на далекому плані — закарпатські вершини Стримба (1723 м) і Негровець (1712 м).

Сходити будемо однією з доріг виходу.

16. На гору Сивулю з селища Осмолода

Вихідний пункт — міст вузькоколійки на р.Молодій біля її устя до Лімниці. Довжина траси (горизонтально) — 24 км, вертикальний підйом приблизно 1100 м.

Від моста вузькоколійки йдемо угору вздовж Лімниці в загальному напрямку на південь. Після приблизно 4 км справа відкривається долина потоку Петроса, який збирає води з-під гір Попаді, Грофи і Кануськів.

На гору Сивулію

Пройшовши ще 3 км, зліва бачимо устя потоку Бистрика, вздовж якого йде відгалуження вузькоколійки*. Йдемо туди. В долині Бистрика, на відстані біля 1,5 км від устя є гуртожиток лісорубів, дещо вище зліва — устя невеликого потічка Лопушна (також Боревка). Безпосередньо за містком вузькоколійки зліва починається стежка типу "райтшток", яка веде спершу на північний схід, відтак на південний схід, часом кількома закосами серпантина, аж під одну із вершин хребта Сивулі — Боревку (1595 м). Це приблизно 4 км від гуртожитку. Далі ця стежка веде південно-західним узбіччям хребта Сивулі майже горизонтально, лісом, на висоті приблизно 1500 м, тобто на 250-300 метрів нижче хребта. Стежка дуже петляє і після приблизно 7 км виводить на південні узбіччя, вкриті цекотами і жерепом, вищої другої вершини Сивулі (1836 м). Після наступних 2 км походу стежкою, яка обходить з півдня першу вершину Сивулі (1815 м), виходимо на сідло Рущина (1424 м), де зустрічаємо руїни давнього туристичного притулку. Загальний напрямок походу вздовж хребта Сивулі — південний схід.

На галявині біля руїн змінюємо напрямок на північний і відшукуємо серед заростів жерепу кам'янисту стежину, яка веде угору, подекуди серпантином, на першу вершину Сивулі (1815 м). Вийшовши туди, бачимо на північному заході на відстані 1 км другу, вищу

* Якщо є можливість, бажано ці перші 7 км подолати не пішки, а проїхати вузькоколійкою або дрезиною

На гору Сивулію

вершину (1836 м). Туди можна дійти по цекотах старою військовою стежиною вздовж хребта.

Можливий теж і дещо інший варіант виходу на вершини Сивулі. Для цього, вийшовши з долини Бистрика під вершину Боревки, залишаємо справа стежку, яка веде південними узбіччями хребта Сивулі і звертаємо наліво угору на сідло під Боревкою на цьому ж хребті. Далі йдемо хребтом "з верха на верх" згідно з його напрямком, тобто на південний схід, аж до вищої, а відтак нижчої вершини Сивулі. Ця траса значно коротша: від сідла під Боревкою до вершини Сивулі (1815 м) — приблизно 4 км, проте це необов'язково означає виграш в часі. Справа в тому, що весь хребет вкритий цекотами і жерепом. В довоєнні часи в жерепі була прорубана туристична стежина, але тепер, при відсутності консервації, вона мусіла б дуже зарости. Точної інформації про її теперішній стан у нас немає.

Краєвиди з вершини Сивулі мало відрізняються від тих, що їх видно з Грофи. На північному заході спостерігаємо долину Солотвинської Бистриці з оселями Гута і Пороги, а на півдні — групу Братківської і східну частину закарпатського полонинського хребта Свидовець.

Сходити з Сивулі до Осмолоди можна цією ж дорогою виходу. В гарну суху погоду можна повертатися вздовж лінії хребта, орієнтуючись на давню стежку по цвкотах і долаючи часті

поля заростів жерепу. При цьому, сходячи з другої вершини Сивулі (1836 м), треба вважати, щоби не йти по лінії найменшого нахилу хребта на захід, а йти майже прямо на північ, куди звертає головний хребет. Йдучи хребтом, проходимо не названу вершину (1772 м), відтак Боревчину (1696 м) і сходимо в сідло під Боревкою, від вершини (1836 м) біля 3 км. Тут на західному боці хребта треба підшукати стежку виходу з долини Бистрика і зійти нею вниз до згаданого раніше гуртожитку лісорубів.

Сходження хребтом Сивулі дозволяє милуватись гарним краєвидом, але через труднощі проходження полями жерепу значного виграшу в часі не буде.

Найкоротшою і найзручнішою трасою сходження з Сивулі до Осмолоди є шлях через Рущину безпосередньо в долину Бистрика. Для цього з-під руїн на Рущині йдемо вздовж давнього кордону вододільним хребтом між потоками Бистрик (на заході) і Салатрук (на сході) в напрямку на захід приблизно 1 км, спершу униз, а відтак дещо угору. Тут вододільний хребет змінює напрямок на південний захід. З правого боку приєднується невисокий залісений боковий хребет, паралельний до хребта Сивулі. Цим хребтом веде стежка в долину Бистрика, спершу лісом, потім через старий зруб. Після приблизно 3 км стрімкого сходження стежка зведе нас в долину Бистрика біля устя справа ще одного потічка з-під Сивулі. Далі дорога донизу йде практично

руслом потоку Бистрика, що пішоходам не дуже зручно. Щоб уникнути цього, треба підійти угору вздовж потічка, що впадає в Бистрик справа, кількадесят метрів і тут наліво від нього відшукати в лісі стежку, паралельну до Бистрика. Після приблизно 1 км ця стежка виведе нас на кращу дорогу вздовж Бистрика. Всього проходимо долиною Бистрика до гуртожитку лісорубів біля 6 км, при кінці цього шляху з'являється вузькоколійка, вздовж якої дійдемо до Осмолоди, подолавши приблизно 9 км.

В долину Лімниці з Сивулі можна зійти також верхами, через Ігровище (1815 м) і Матагів (1672 м). Для цього йдемо через другу вершину (1836 м) хребтом Сивулі, як було сказано вище, в сідло під Боревкою (1595 м). Справа внизу зауважуємо сідло (1344 м), зліва від якого долина потоку Лопушна, що впадає в Бистрик біля гуртожитку лісорубів, а справа джерельні потічки другого потоку Лопушна — притоки Солотвинської Бистриці. Нам треба зійти на це сідло. Відшукати стежину вниз, починаючи з вкритого цекотами хребта дуже важко, практично неможливо і приходиться спускатися бездоріжжям через зарості жерепу в напрямку приблизно на північ. На сідлі досить зручне місце для ночівлі, близько є вода. З сідла далі йдемо з північному напрямку, підіймаючись на хребет Ігровища, спершу рідким лісом, кам'янистою стежкою і бездоріжжям по дрібних цекотах, що не справляє великих труднощів. Хребет Ігровище

на півночі закінчується вершиною Висока (1805 м), яку можемо обійти зліва.

Дальший шлях сходження в долину Лімниці через Матагів і Фашори співпадає з описаним вище шляхом виходу на Високу і приводить до Кузьмінця (4 км нижче Осмолоди). Можна теж, зійшовши з Матагова, в сідлі під Фашорами, відшукати зліва стежку прямо до Осмолоди через т. зв. Софру.

Маршрути з долини Пруту

17. На гору Синячку (1402 м) з села Дора

Вихідний пункт — залізнична зупинка в Дорі.

Вихід долиною Кам'янки (9 км, 900 м угору).

Від зупинки йдемо вправо через переїзд, поміж хатами села, справа на горі бачимо церкву, зліва протікає потік Кам'янка. Доходимо до роздоріжжя — вправо дорога йде далі селом, вліво через міст на Кам'янці веде до лісництва і в ліс. Перед роздоріжжям старовинний придорожний хрест. Йдемо через міст, незабаром зустрічаємо знову роздоріжжя, повертаємо направо, через другий міст переходимо Кам'янку і йдемо лівим (географічно) боком річки до місця, де справа до неї впадає невеличкий потічок (1,5 км від хреста). Тут лавочка і мала альтанка. Йдемо далі цією ж дорогою вздовж Кам'янки, не звертаючи на деякі її відгалуження направо. Минаємо резервуари та інші об'єкти нафтодобувного господарства, які знаходяться справа вище нашої дороги, і доходимо до досить широкої долини, де є устя чергового потоку, що тут впадає в Кам'янку. Далі йдемо долиною Кам'янки, дорога піднімається дещо угору, минає два нафтодобувні станки і приводить до роздоріжжя, де вправо угору відгалужується тракторна

дорога в ліс (4 км від хреста). Ця дорога виводить на хребет, що замикає долину Кам'янки від півночі. На хребті зустрічаємо широку дорогу, яка веде з Делятина під Синячку. Повертаємо наліво і йдемо нею в напрямі на захід, просто на вершину Синячки, що видніється перед нами. Перед самою вершиною знову роздоріжжя. Повертаємо направо, маючи зліва схили Синячки. Дорога поступово піднімається угору і виводить на давню полонину Лазок на захід від вершини. Тепер тут розміщені об'єкти нафтодобувного господарства. На краю полонини повертаємо різко наліво і стежинкою через рідкий ліс, вище бездоріжжям по цекотках добираємося до вершини.

Вихід хребтом Чорногориці і через полонину Щевку (9 км, 900 м угору).

Від зупинки у с. Дорі йдемо залізничною дорогою через «міст на Кам'янці і відразу за ним повертаємо направо, на стежку, яка досить стрімко угору виведе нас лісом на хребет, що замикає долину Кам'янки з півдня. Після досить довгого і важкого підйому доріжкою, яка веде цим залісеним хребтом, виходимо на полянки Чорногориці, звідки гарні краєвиди Яремча. Проходимо невисоку вершину з триангуляційним знаком, за нею неглибоке сідло і знову заходимо в ліс, згідно з лінією хребта — спершу униз, потім знову угору. В лісі, недалеко до кінця підйому, вліво відгалужується болотиста стежинка, яка майже горизонтально виводить на полянку. Тут знаходиться джерело доброї води, дещо нижче —

доріжка виходу на Синячку з Яремча. Далі дорога веде узбіччям гори Погар (1225 м) майже горизонтально в західному напрямі і виходить на полонину Щевка; з неї гарний краєвид на Довбушанку та її сусідів (напрямо — південний захід). Тут дорога повертає майже на північ і веде просто під Синячку, залишає вершину справа і повертає на полонину Лазок. Нам треба зійти з дороги направо і бездоріжжям, через рідкий ліс добиратися до вершини.

Сама вершина Синячки не має вигляду конуса, це швидше трапеція, верхня горизонтальна грань якої простягається на кілька десятків метрів з заходу на схід. Безлісий західний край цієї грані вкритий цекотами великого розміру. З північного боку вершини — небезпечне глибоке провалля.

Краєвиди, які в добру погоду можна оглядати з вершини Синячки, — одні з найгарніших в Українських Карпатах. А саме, на півдні, над повздовжним хребтом Явірника бачимо головні вершини східних Горганів: Хом'як, Синяк, Горган, направо від них — Довбушанку і Полянський, далі — Козі Горган, Станімир, Чортку, над ними на останньому плані — Сивуло і Високу.

Сходити з Синячки до Дори можна однією з доріг виходу. Причому, йдучи через Чорногорицю, можемо дещо скоротити дорогу. Для цього, прямуючи дорогою Лазок-Щевка, не доходимо до Щевки, а відразу за місцем, де ця дорога виходить з лісу, повертаємо наліво і

виходимо на берег стрімкого узбіччя над джерельними потоками Кам'янки, звідки гарний краєвид на Дору. Тут відшукуємо яку-небудь стежинку вниз і після досить важкого спуску на декілька десятків метрів виходимо на горизонтальну дорогу, яка тут проходить поперек східного боку Синячки. Біля неї джерела дуже доброї води. На цій дорозі повертаємо направо і виходимо, маючи вершину Погар з правого боку, на лінію хребта Чорногориці, яким і сходимо до Дори.

18. На гору Синячку (1402 • м) з міста Яремче

Вихідний пункт: залізнична станція в Яремче (8,5 км 900 м угору).

Виходимо на головну дорогу Яремча, тут повертаємо наліво і йдемо через залізничний переїзд дорогою в долину потоку Чорногорчика. Йдемо приблизно 1/2 км його долиною, потім повертаємо наліво, на доріжку, яка виводить на хребет, що відгалужується від хребта Чорногориці. Далі піднімаємося цим хребтом, спершу відкритим тереном, відтак лісом і виходимо на полянку, де справа підходить стежка з Дори. Тут знаходиться згадане вище джерело. Далі йдемо, як рекомендуємо в описі маршруту з Дори на Синячку, хребтом Чорногориці.

19. На гору Явірник-Горган (1467 м) з міста Яремче

Вихідний пункт — залізнична станція в Яремче (7,5 км 940 м угору).

Прямуємо вздовж залізниці на південь, за базаром повертаємо направо в долину потоку Жонки, йдемо вздовж цього потоку до місця, де зліва в нього впадає потік Багровець, переходимо мостом Жонку і далі піднімаємось правим берегом Багровця. Справа внизу знаходиться присілок Яремча Багровець. Пройшовши приблизно кілометр, переходимо на другий 'лівий) берег потоку, піднімаємось угору і заходимо в ліс. Загальний напрям дороги — південний захід. Проходимо невелику галявину в лісі, йдемо далі лісом угору і виходимо на полонину Явір. Перед нами — висока залісена стіна хребта Явірник. Йдемо в такому ж напрямку досить поганою стежиною, перетинаємо дорогу, що йде вниз паралельно до хребта Явірника, заходимо в ліс і дуже стрімко добираємося до вершини: нам треба подолати вертикальний підйом 300 м на відстані всього 1/2 км.

Вершина і весь хребет Явірника вкриті цекотами дуже великих розмірів. Подекуди зауважуємо поля жерепу, в окремих місцях зауважуємо кедри, які в Карпатах рідко де зустрічаються.

З краєвидів, які можна спостерігати з вершини, в першу чергу, це — хребет Хом'як — Синяк — Горган на півдні і особливо велично — група Довбушанки на заході.

Сходити можна дорогою виходу або через полонину Явірник до Ямного, як вказано при описі маршруту на Явірник з Ямного.

20. На гору Явірник-Горган (1467 м) з села Ямне

Вихідний пункт — залізнична зупинка в Ямне (7 км 900 м угору).

Від зупинки йдемо долиною потоку Явірника приблизно 1 км, після чого повертаємо направо на дорогу, яка лісом піднімається угору і поступово завертає вліво і виводить на полонину Прутинок (1034 м). З неї видно весь хребет Явірника. Входимо в ліс в напрямку цього хребта, безпосередньо під ним повертаємо дещо вліво і виходимо на велику полонину Явірник на самому хребті. Тут повертаємо направо, виходимо на західний верхній край полонини і далі лісом, відтак по цекотах виходимо на першу, а потім і на головну вершину хребта Явірник. Всього приходить долати біля півтора кілометра важкого переходу без стежки по каменях-цекотах великого розміру.

Для різноманітності сходити доцільно дорогою на Яремче, як описано вище. Для цього на північ від вершини відшукуємо серед заростів жерепу стежечку, яка дуже стрімко сходить додолу і введе нас спершу на полонину Явір, потім понад Багровець до Яремча.

21. На гору Довбушанку з міста Яремче (20 км 1450 м угору і 200 м униз)

Вихідний пункт — залізнична станція в Яремче. Спочатку йдемо так, як в маршруті на Явірник ~ Горган — до потоку Жонки, але тут не сходимо вниз до потоку, а піднімаємося направо угору і йдемо далі дорогою, яка веде досить високо правим (географічно лівим) берегом Жонки. Приблизно 3 км вище ця дорога сходить вниз до потоку і приводить до місця, де зливаються два джерельні потічки Жонки. Тут повертаємо направо доріжкою, яка поступово піднімається на перевал на хребті Буковець (994 м). Тут роздоріжжя: хребтом йде дорога з полонини Щевка на хребет Явірник, справа стежка вниз (приблизно 200 м) в долину річки Зелениці. Відшукуємо цю стежку, сходимо нею, переправляємося через Зеленицю і йдемо вліво дорогою, прокладеною трасою давньої вузькоколійки; напрям — південний захід. Минаємо будинок туристичного притулку і, пройшовши 8 км від місця спуску з Буківця, приходимо до місця, де дорога різко змінює напрям на західний. Зліва, по другому боці річки (яка тут називається Зубринка) старий зруб і гуртожиток лісорубів, справа дещо вище полонина Нижня. Йдемо на цю полонину (напрямо — північ), і на її верхньому краю відшукуємо стежку, яка введе нас через ліс під сам хребет каменистої Довбушанки, вкритий внизу заростями жерепу. Тепер треба віднайти вирубану в

жерепі стежку, яка вище біжить серпантином по каменях-цекотах і виведе нас на хребет. Тут повертаємо вліво і нарешті стаємо на середній головній вершині Довбушанки.

Як можна зауважити, похід на Довбушанку вимагає багато часу і значних зусиль, провести його одним днем туди і назад практично неможливо. Повертатися найпростіше до Яремча дорогою виходу.

22. На гору Горган Бурачиківський (1046 м) з села Микуличин (5 км і 450 м угору)

Вихідний пункт — міст на головній дорозі Микуличина через річку Прутець.

Від моста йдемо дорогою лівим (географічно правим) боком річки Прутець приблизно 2 км. Переходимо невеликий потік, який зліва впадає в Прутець. Трохи далі дорога відходить від долини Прутця вліво і прямує в ліс. Перед лісом роздоріжжя, йдемо дорогою наліво (це стара військова дорога з Микуличина через хребет Рокети до села Лючки), яка лагідно, декількома закосами, виведе нас на сідло під вершиною Горгана. Повертаємо різко направо і стежинкою лісом піднімаємося на вершину. На відміну від інших верхів, в Горганях немає відносно невеликих каменів-цекотів — тут зустрічаємо частини литої скали досить значних розмірів, серед яких ростуть поодинокі смереки.

Продовження військової дороги від сідла в напрямі на північний схід веде на вершину Рокета велика (1114 м), розміщену на довго-

му полонинському хребті, що тягнеться від Маковиці над Яремчем до Космацької Лисини біля Космача.

23. На гору Хом'як (1544 м) з Татарова (10,5 км і 900 м угору)

Вихідний пункт — розгалуження доріг до Ворохти і до Яблониці на виїзді з Татарова*.

Початкову частину траси від згаданого роздоріжжя дорогою на Яблоницю до відгалуження на Поляницю (4,5 км) доцільно проїхати автотранспортом. Далі йдемо дорогою до Поляниці ще біля 1 км, після чого в лісі на правому боці дороги відшукуємо стежку типу "райтшток", яка прокладена правим збоchem яру потічка, що тече з-під Хом'яка. Йдемо цією стежкою в загальному напрямку на північ і невдовзі сходимо до дороги, що веде в цьому ж напрямі безпосередньо вздовж згаданого потічка. Піднімаємося цією дорогою і після одного закоса виходимо на невелику полянку на сідлі між горами Хом'як (зліва) і Гребля (справа). Це так звана полонинка Бараня. Тут повертаємо наліво і йдемо угору, спершу рідким лісом, відтак стежинкою серед заростів жерепу і накінець без стежки по цекотах досить великого розміру на вершину Хом'яка.

Відокремлене положення і значна висота вершини Хом'яка дає можливість спостерігати краєвиди, які своєю протяжністю перевищують досі описані. В найближчому сусідстві на півночі бачимо хребет Явірника, над ним зліва

* Історична назва Татарії) була змінена на Кременці

Синячку, на північному заході вершину Синяка "з профілю". На сході хребет Ліснів, за ним хребет Рокети з Лисиною Космацькою. На останньому плані на півдні зауважуємо Чорногорські вершини — Петрос і Говерлу; на південному сході — близьку ворохтянську Ма^{УРУ} а за ^{неіо} Костричу.

Сходити з Хом'яка можна, очевидно, дорогою виходу, але дещо коротшим і цікавішим буде сходження долиною потоку Женця. Для цього сходимо на полонинку Бараню і тут наліво в лісі знаходимо плай, що виводить на велику полонину Хом'яків. При ньому зустрічаємо сильне джерело смачної води, що витікає з масиву вершини Хом'яка. Температура її в будь-яку пору року не перевищує 4-5°C.

Зауважимо, що з вершини Хом'яка на полонину Хом'яків можна зійти, минаючи полонину Бараню. Для цього треба на північному схилі вершини відшукати стежку, яка зведе нас на південний край полоники Хом'яків, де близько ще одне джерело доброї води.

Виходимо на полонину Хом'яків і тут, біля її середини справа на краю лісу відшукуємо стежку — початок плаю, який стрімко вниз зведе нас в долину потоку Женця. Його досить важко знайти, так як немає чітких орієнтирів. Крім цього, тут близько починається друга стежка — перехід на хребет Явірника. Шукати плай треба на правому схилі полоники, в своїй верхній частині він має тенденцію повертати збочем направо. Сходити вниз в долину Женця без стежки в будь-якому випадку

не рекомендується. Це понад 300 м вертикальної різниці висоти і дуже важкий стрімкий спуск густим лісом.

В своїй нижній частині плай з полоники Хом'яків перетинає потік Роскульський, що витікає зі згаданого джерела під Хом'яком. Йдемо далі доріжкою, дещо вище потоку Женця, нарешті сходимо на дорогу вздовж цього потоку і доходимо до його устя до Пруту. Тут повертаємо направо і виходимо біля мосту на Пруті на автодорогу Татарів-Микуличин.

24. На гору Синяк (1664) з Татарова (15 км і 1020 м угору)

Вся початкова частина маршруту на Синяк повністю співпадає з маршрутом на Хом'як аж до полоники Бараня. Далі переходимо плаєм на полонину Хом'яків, повз згаданого джерела під вершиною Хом'яка. Проходимо полонину Хом'яків по всій довжині і на західному краю полоники починаємо підійом на Синяк плаєм, що з'єднає полонину Хом'яків з розміщеною на південь від Синяка полониною Томнатик.

Плай на Томнатик скоро сходить вліво і дещо вниз, тут повертаємо направо, на дещо гіршу стежинку, яка веде лінією хребта Синяка угору. Ця стежинка виводить нас на великі поля цекотів з окремими острівцями заростів жерепу. Тут йдемо досить добре збереженою з часу першої світової війни стежкою майже 3 км і врешті стаємо на широкій головній вершині Синяка.

Краєвиди з вершини дещо ширші, ніж з Хом'яка, оскільки ми знаходимося на 120 м вище. Особливо гарно виглядає на заході могуча група Довбушанки та її сусідів, а на півдні хребет Черногори.

Повертатися будемо спершу дорогою виходу, хребтом Синяка на полонину Хом'яків. При цьому маємо нагоду оглянути краєвиди, яких не було видно з вершини Синяка. Зокрема, це величний Конус Хом'яка, наліво від нього хребет Ліснів, над ним далеко Лисина Космацька, направо від Хом'яка залісена Магура над Ворохтою, на дальшому плані — Мострича. З полонини Хом'яків сходимо в долину потоку Женця плаєм, як вказано вище (маршрут 23).

25. На гору Кукул (1542 м) з Ворохти

Вихідний пункт - залізнична станція у Ворохті (довжина траси - 10,5 км, підйом 800 м угору).

Зі станції йдемо до переїзду стежкою попри залізницю, минаємо переїзд, після чого пішохідним мостиком переходимо на другий бік Пруту, повертаємо наліво і виходимо на залізничну колію безпосередньо за другим віддуктом. Тут перетинаємо залізницю і слабо помітною стежинкою піднімаємося угору до доріжки, яка поміж хатами веде просто на південь і через деякий час заведе направо в ліс. Йдемо далі в цьому ж напрямку стрімко угору і виходимо на відкриту вершину — Кичеру (1201 м). Переходимо її і сходимо дещо

вниз в сідло, що з'єднує її з другою, повністю залісеною Кичерою (1248 м), яку минаємо справа, і починаємо стрімкий підйом спершу лісом, відтак старим зрубом, під хребет Кукула. Після біля 300 м вертикального підйому виходимо на дорогу, яка веде нас на полонину Кукул. З неї бездоріжжям, в цьому ж напрямку на південь, виходимо на хребет, тут повертаємо наліво і стежкою на лінії хребта доходимо до головної вершини.

З вершини чудові краєвиди на всі сторони. Особливо прекрасно виглядає 20-кілометровий головний хребет Черногори, зокрема, найвища в Українських Карпатах гора Говерла (2061 м), яка відділена від нас потужним хребтом полонини Козьмієської (1573 м).

Сходити вниз можна трасою виходу. Можна теж не сходити на полонину Кукул, а йти далі хребтом в північно-західному напрямку на полонину Григорівку (1378 м) і 1,5 км за нею повернути на північ доріжкою, що виведе нас на залізничний тунель біля станції Воронянка. Ще один варіант сходження — це спуск в долину потоку Форещенки і нею до Пруту. Для цього з вершини йдемо на південь (вважаючи, щоби не піти стежкою на південно-східний видовжений кут полонини) і виходимо на плаї, який боковим хребтом Кукула після 2,5 км зведе нас до потоку Форещенки, звідки ще 1 км до його устя до Пруту, на віддалі 14 км від тартаку в Ворохті.

26. На гору Кострича з Арджелюжі

Назвою "Арджелюжа" визначають найближчу околицю розгалуження доріг з Ворохти до Жаб'я (Верховини)* і до спортбази на Заросляку під Говерлою.

Вихідний пункт — згадане роздоріжжя, 6 км від тартаку в Ворохті, 9 км від залізничної станції.

Вихід потоком Озірним, через полонину Веснарку.

Довжина траси 10 км, вертикальний підйом 700 м. Від згаданого роздоріжжя йдемо асфальтованою дорогою вздовж ріки Прут в південному напрямку, проходимо невелику оселю Завоєлю (тут знаходиться туристичний притулок, вище — початок Карпатського державного заповідника). З лівого боку минаємо устя Озірного і повертаємо в його долину. Цією долиною по добрій дорозі йдемо 1,5 км, після чого за устям другого правобічного потічка сходимо вліво на плай, який лісом догори виведе нас на полонину Веснарку, розміщену на південно-західних узбіччях Костричі. Повертаємо направо і, траверзуючи південні узбіччя полонини, виходимо на лінію хребта Костричі. Йдемо далі в східному напрямку і нарешті опиняємось на вершині.

Вихід через перевал Ворохта-Жаб'є і присілок Буковієн.

Довжина траси 9 км, вертикальний підйом 700 м.

* Центр Ворохіймського району, "столиця" Гуцульщини з історичною назвою "Жаб'с", була перейменована на назву "Верховина".

Від роздоріжжя в Арджелюжі йдемо дорогою на Жаб'є аж до перевалу, де ця дорога різко повертає наліво вниз. Тут залишаємо Жаб'ївську дорогу, далі йдемо в попередньому напрямку болотнистою стежкою в ліс вододілом між допливами Пруту (справа) і Черемошу (зліва). Переходимо невеликий безлісий хребет, минаємо декілька хат присілка Буковієн і підходимо до підніжжя потужного хребта Костричі. Тут найважча частина траси — потрібно на відстані 1 км взяти вертикальний підйом приблизно 500 м фактично по бездоріжжю, якщо не враховувати худоб'ячих стежок. Тоді виходимо на хребет Костричі, повертаємо вліво і вже без труднощів виходимо на його вершину.

Панорама Костричі дає, безумовно, найкращий перегляд головного хребта Чорногори. Його вершини (справа наліво): Петрос (2022 м), Говерла (2061 м), Брескул (1950 м), Пожнжевська (1822 м), Данциш (1866 м), Гомул (1750 м), Туркул (1935 м), Шинці (1866 м), Ребра (1977 м), Томнатик (2018 м), Бребенескул (2036 м), Менчул (2002 м), Смотрич (1901 м), Стайки (1749 м). Направо від Чорногори добре видно Закарпатський хребет Свидовець з Близницею (1883 м) і Татувською (1774 м), далі направо Братківську (1792 м), групу Довбушанки, Явірник-Горган. Наліво спостерігаємо гори над Жаб'єм: групу Ротила (1484 м), Білу Кобилу (1473 м), далі Лисину Космацьку (1464 м).

На гору Кострича

Сходити вниз можна однією з доріг виходу. Можна також зійти до присілка Жаб'я, Красника. Для цього йдемо хребтом Костричі в напрямку на південний схід до його останньої над Черемошем вершини Гедья (1348 м), звідки сходимо просто в долину Черемошу вище Красника. Відстань від вершини Костричі до Жаб'я-Ільці (відгалуження дороги до Ворохти) — 12 км.

Мандрівки по Чорногорі

Мандрівки по Чорногорі

Чорногора — це двадцятикілометровий хребет висотою біля 2000 м, що займає панівне становище на величезному просторі Карпат — від польсько-словацьких Татр на заході до румунських Роднянських Альп на сході. Як об'єкт туризму Чорногора представляє значний інтерес і в той же час, на відміну від Горганів, вона відносно легко доступна.

Чорногора починається над селищем Ясіня на Закарпатті вершиною Петрос (2022 м), на 6 км віддаленою від першої і найвищої вершини головного хребта Чорногорії — Говерли (2061 м). Між цими обома вершинами є значне зниження терену (до 1550 м), через це Петрос здається навіть вищим від Говерли. Головний хребет тягнеться з північного заходу на південний схід і характеризується хвилястою лінією вершин, розділених між собою неглибокими сідлами, що нігде не сходять нижче 1750 м. Ці вершини — то Говерла (2061 м), Брескул (1950 м), Пожижевська (1822 м), Данциш (1866 м), Туркул (1935 м), Ребра (1997 м), Томнатик (2018 м), Бребенескул (2036 м), Менчул (2002 м), Смотрич (1901 м) і Піп Іван (2026 м).

Характерною особливістю хребта Чорногори є неоднаковість його південних і північних схилів. Коли південні схили швидко сходять

вниз у глибокі долини, то на північному боці майже від кожної вершини відходять поперечні бокові хребти з лагідним схилом і стрімкими боковими стінами. Внаслідок цього, під окремими вершинами на її північному боці утворилися так звані "котли" — ступінчасті долини з горизонтальним дном, обмежені з трьох боків стрімкими схилами ("плечі") і відкриті з четвертого, де нерідко появляються другі, нижчого ступеня "котли". Така будова головного хребта Чорногори є наслідком дії льодовиків льодовикового періоду.

Туристичний сезон для Чорногори, з уваги на особливості високогір'я, коротший і триває звичайно від половини травня до половини жовтня. Хоча вічного снігу на Чорногорі немає, проте нерідко в деякі роки бувало, що сніг в окремих місцях і літом не зникав. Але мандрювання по Чорногорі в гарну погоду не зв'язане з будь-якими труднощами.

Схили вершини на головному хребті покриті, здебільшого, травою, кам'яних розсипів майже немає, верхня межа лісу знаходиться досить низько (біля 1400 м). Жерепу теж мало, терен відкритий, є непогані стежки, але в погану погоду, в туман, дощ і сніг краще в похід не вирушати, ніякого сховища від негоди тут, по суті, немає.

Вихідним пунктом для походів по Чорногорі з її північного боку є Завоєля — невелика оселя над Прутом, віддалена на 13 км від залізничної станції у Ворохті, або побудована ще 7 км вище біля бувшої полонини Заросляк

спортивно-туристична база "Заросляк". Для східної частини Чорногори може бути зручним вихід з верхньої частини осель Бистрець і Дземброня. З закарпатського боку вихідними для походів на західну частину Чорногори будуть населені пункти Лазещина, Ясіня і Ква-си, а на східну — села Богдан і Луги.

Нижче подаємо опис виходів на найважливіші об'єкти Чорногори.

Туристам треба врахувати, що значна частина Чорногори є включена в склад державного заповідника, в якому діють особливі правила для відвідувачів. Зокрема, на території заповідника заборонено ставлення наметів і ночівля в них, розпалювання вогнищ, збирання трав, квітів, ягід, грибів, ловля риби і т. п. В зв'язку з цим туристам треба завчасно постаратися одержати відповідну перепустку в дирекції Заповідника, з зазначенням в ній траси планового походу.

27. На гору Говерлу в Завоелі

Вихід через полонину Заросляк. Довжина траси 10,5 км, вертикальний підйом 1150 м (під бази "Зьросляк", відповідно — 3,5 км і 800 м).

Від лісництва в Завоелі йдемо дорогою вздовж ріки Прут в південно-західному напрямку. Після 1 км зліва — устя Озінного (вихід на Костричу), ще 2 км далі справа — устя Форещенки (вихід на Кукул). Дорога тимчасово змінює напрямок на південний і навіть південно-східний, після 1 км знову повертає до попереднього. Пройшовши ще 1 км, бачимо, що зліва впадає до Пруту один з джерельних його потоків — Данцишик, який збирає води зі схилів Данциша, Туркула і Шпиць. Дорога тепер веде на захід і після наступних 2 км приводить під будинок спортивно-туристичної бази "Заросляк". Поступово дорога стає стежкою, яка веде в ліс, переходить на другий (правий) бік невеличкого потічка і досить стрімко піднімається лісом, тепер вже в південно-західному напрямі. Пройшовши верхню межу лісу, виходимо на полонину Заросляк, перед нами Говерла. Ще понад 2 км нелегкого підйому, і нарешті стаємо на найвищій точці не тільки Українських Карпат, а і всієї України.

Якщо передбачається спуск з Говерли іншою трасою, то рекомендуємо дещо змінити трасу виходу, щоб побачити гідний уваги водоспад Пруту під Говерлою. Для цього, вий-

шовши з лісу на полонину Заросляк, треба повернути вліво і зійти на дно другого (нижнього) котла між Говерлою і Брескулом. Йдемо низом в напрямку до верхнього котла, де спостерігаємо на стрімкій стіні, що з'єднує два котли, стрічку води маленького тут Прута, який стікає з висоти дна верхнього котла в нижній, утворюючи при цьому ряд каскадів загальною довжиною до 80 м. Виходить із котла на стежку виходу на Говерлу приходить, долаючи, по можливості, закосами стрімку стіну східного "плеча" Говерли.

Якщо ж будемо повертатися з Говерли трасою виходу, очевидно, відвідаємо водоспад Прута не підчас підйому, а при спуску.

Вихід через Пожижевську і Брескул.

Довжина траси 14 км, вертикальний підйом 1250 м угору і 100 м вниз (від бази "Заросляк" відповідно — 7 км, 900 м і 100 м).

До спортивно-туристичної бази траса походу повністю співпадає з описаною вище. Далі йдемо просто на південь, переходимо мостиком Прут, досить доброю дорогою йдемо угору приблизно 1,5 км і виходимо на дно котла між Брескулом і Пожижевською. Зліва, на боковому хребті Пожижевської бачимо корпуси стаціонару Інституту ботаніки АН. Йдемо туди і повертаємо в напрямку вершини Пожижевської. Тут, на боковому хребті, прорубана в жерепі погана, дуже стрімка стежинка догори, з нахилом понад 45°. Для полегшення підйому краще від вище згаданих корпусів піти направо доріжкою, яка заведе нас в Брескульський котел і біля його задньої стіни

піднятися на доріжку, що кількома закосами виведе нас на місце, де закінчується згадана стрімка стежинка. Тут відшукуємо стежку, яка між окремими невеликими полями жерепу веде вздовж бокового хребта Пожижевської, а відтак дещо нижче направо — на сідло між вершинами Пожижевської і Брескула. Далі йдемо лінією головного хребта Чорногори, через Брескул (не траверзувати його!) в сідло під Говерлою і нарешті на саму Говерлу.

Описана траса виходу на Говерлу, хоча і довша, проте може бути зручніша, так як значно легша від траси через Заросляк. Крім цього, вона дає можливість підчас походу спостерігати широкі краєвиди Чорногори, чого немає в першому випадку.

28. На гору Говерлу з Лазещини

Довжина траси від залізничної станції Лазещина — 16 км і 1350 м угору.

Це найлегший, хоча і досить довгий шлях виходу на Говерлу, правда, перші майже 10 км дороги можна проїхати автомобільним транспортом.

Зі станції виходимо на дорогу, повертаємо направо і йдемо вгору долиною річки Лазещина. Проходимо під залізничним мостом, після 7,5 км дороги минаємо зліва устя потоку Фореска, що тече з-під Кукула і після ще 2 км доходимо до місця, де до Лазещини теж зліва впадає потік Козмешик. Тут на залісеному хребті між Лазещиною і Козмешиком відшукуємо плай, який виводить нас в південному

напрямку на полонину Гропа, розміщену на західному, доволі лагідному хребті, що сходить з Говерли. Проходимо полонину і йдемо далі угору по хребті, який поступово змінює напрямок на східний, і нарешті виходимо на вершину Говерли з її західної сторони.

Краєвид з вершини Говерли на всі сторони щодо своєї протяжності перевищує краєвиди з усіх інших верхів Українських Карпат. В напрямках, що відповідають загальному напрямку карпатських хребтів (північний захід і південний схід) нігде не видно кінця гір. В обох поперечних напрямках (північний схід і південний захід) можна при відповідних погодних умовах зауважити рівнини з містами Івано-Франківськ і Коломия на півночі та Сигіт Марамароський на півдні. З близьких сусідів Говерли бачимо стрункий Петрос на заході і майже всі вершини головного хребта Чорногори на південному сході. Це — найближчий Брескул, за ним Пожижевська, Данциш і Туркул, далі Ребра з урвищем на заході, де можна зауважити силуетку Великого Козла, наліво від верха Ребра довгий вал Шпиць, над ним двогорбий Бресбнсскул, направо від Ребер височіє Томнатик, а в сідлі перед ним визирає кусочок далекого Попа Івана. Прямо на південь від Говерли лежить величезна долина Білої Тиси на тлі Марамароських Альп з Фархаулем (1961 м) і Марамароським Попом Іваном (1940 м). Серед інших вершин відзначимо на північному заході і півночі Близницю, Братківську і Стришору, Сивулю, Довбушан-

ку, Лисину Космацьку, а на південному сході Чивчин.

29. На гору Петрос з Ясіні

Довжина траси від залізничної станції Ясіня — 11 км і 1370 угору.

Початкова частина дороги веде відкритим хребтом між річками Чорна Тиса і Лопушанка, наліво від залізничної лінії. На цей хребет відстанемося будь-якою стежкою з лівого (східного) боку залізниці. На хребті повертаємо направо і йдемо плаєм в загальному напрямку на південь досить лагідно угору, після 4 км дороги заходимо в ліс. Тут стрімко піднімаємося, після чого виходимо на полонину Стіна під Горою Шесою — одним із розгалужень Петроса. Перейшовши полонину, повертаємо дещо вліво (напрямок — південний схід) і йдемо далі широким плаєм постійно вгору, спершу хребтом, потім лівим узбіччям, і після 5 км походу підходимо під схили Петроса. Плай повертає тут різко направо на південний захід. Йдемо ним деякий час, після чого повертаємо наліво і добираємося бездоріжжям на знижений тут хребет Петроса і ним, ще раз наліво, виходимо на вершину.

30. На гору Петрос з села Кваси

Вихідний пункт — залізнична станція Кваси (довжина траси 15 км і 1500 м угору).

В Квасах йдемо автодорогою в північному напрямку, проходимо під залізничним мостом, трохи далі повертаємо направо на міст через

Чорну Тису. Тут біля турбази, на лівому (географічно правому) боці невеликого потічка починається дорога, яка веде лісом по схилах" Квасівського Менчула і недалеко від його вершини (1314 м) виходить на полонину, розміщену на західному відгалуженні гори Шесул (1728 м). Недалеко знаходиться споруда старої сироварні, а- також будинок стаціонару біологічного факультету Львівського університету. Йдемо далі дорогою, яка траверзує вершину Шесул, залишаючи його справа, і виводить на сідло між нею і хребтом Петроса. Тут залишаємо дорогу, яка йде направо попід хребет Петроса, виходимо на лінію хребта і трохи стежкою, трохи бездоріжжям, йдучи в північно-східному напрямку, виходимо на вершину Петроса.

Можливий і другий варіант виходу із Квасів. Дорогою від залізничної станції йдемо до центра Квасів, минаємо автостанцію і потім повертаємо наліво на підвісний місток через Тису. На другому березі річки стоїть альтанка. Тут починається стежка, яка стрімко веде догори в північно-східному напрямку. Вона виходить на відкриту леваду, потім заходить в рідкий ліс, нагорі повертає дещо вліво і виводить на дорогу біля згаданої сироварні. Далі треба йти так, як було описано вище.

Цей вихід на Петрос коротший, але підйом угору тут значно важчий.

Краєвиди з Петроса майже такі як з Говерли. Особливо гарно виглядає головний хребет Чорногори, який можемо спостерігати у

До Несамовитого озера через полонину Пожиженську

всій його довжині — від Говерли до Попа Івана. Чіткіше, ніж з Говерли, бачимо Близницю і за нею ряд полонин хребта Свидовець.

31. До Несамовитого озера через полонину Пожижевську

Вихідний пункт — спортивно-туристична база "Заросляк" (довжина траси 6 км, вертикальний підйом 500 м).

Початок маршруту співпадає з описаною вище трасою виходу до корпусу Інституту ботаніки АН на полонині Пожижевській. Від будинку йдемо в напрямку на південь дещо вниз стежкою, яка потім заходить в ліс і веде паралельно до головного хребта Чорногори, на висоті біля 1500 м. Це одна із побудованих ще до першої світової війни доріжок, призначених для великого полонинського господарства на північних схилах Чорногори ("нижня" дорога), яка місцями непогано збереглася. Незабаром доріжка виходить на невелику полонину, звідки прекрасний вид на Великий і Малий Козли на фоні Шпиць. На полонинці доріжка губиться, шукати продовження її треба справа на краю лісу. Продовження доріжки підводить до підніжжя Малего Козла, де зливаються два потічки. Йдемо направо угору і попадаємо на стежку, яка серед заростів жерепу виводить нас до невеликого озерця під Данцишем. Тут повертаємо різко наліво і болотистою горизонтальною стежкою в напрямі на південний схід доходимо до Несамовитого озера, що знаходиться безпосередньо під вер-

На гору Шпиці через полонину Маришевську

шиною Туркул. Дещо вище на лівому березі озера є джерело дуже доброї води.

Повертатися зручно іншою дорогою. Спершу йдемо стежкою виходу до озерця під Данцишем. Тут залишаємо справа стежку, якою ми виходили, і йдемо далі просто, траверзуючи дві вершини Данциша і, накінець, Пожижевської. По дорозі маємо нагоду спостерігати справа на фоні валу Шпиць зубчасті грані обох Козлів — Малего і Великого. Вийшовши на боковий хребет Пожижевської, відшукуємо справа згадану в описі траси прорубану в жерепі стрімку стежинку вниз до видних здалека будівель Інституту ботаніки АН. Спускаємося цією стежкою і далі йдемо дорогою до бази "Заросляк".

32. На гору Шпиці через полонину Маришевську

Вихідний пункт — лісництво в Завослі.

Довжина траси 12 км, вертикальний підйом 940 м.

Перші 5 км йдемо дорогою вздовж ріки Прут, як подано в описі виходів на Говерлу. Зліва біля потоку Данцишика заходимо в його долину і, пройшовши декілька сотень метрів, повертаємо вліво на плай, який веде лісом на полонину Маришевську. Проходимо всю її довжину, знову заходимо в ліс, йдемо весь час угору і після 4 км дороги виходимо на сідло між вершиною Маришевська Велика зліва і північним відгалуженням Шпиць справа. Тут повертаємо направо, відшукуємо на схилі

Шпиць стежку в жерепі, якою після важкого підйому вийдемо на Куполясто вершину.

Сама вершина Шпиць не представляє значного інтересу, основною метою цього походу вважаються краєвиди, які можна спостерігати з неглибокого сідла між *ією і головним хребтом Чорногори. На північному заході — близький кам'янистий, з зубчастою лінією грані, хребет Великого Козла, відділений від нас польодовиковим котлом, на фоні західної частини Чорногори, що кінчається правильно конічною вершиною Говерли. На сході — глибока долина, обрамлена майже вертикальними стінами, з dna якої виростають вертикально величезні скелі, ніби театральні куліси. На задньому плані визирає друга по висоті вершина Чорногори — Бребенескул.

Повертатися доцільно іншою дорогою попри Несамовите озеро. Для цього йдемо з сідла під Шпицями в напрямі на південний захід, виходимо на головний хребет Чорногори, повертаємо направо, йдемо ще 1,5 км до перевалу під Туркулем і сходимо направо вниз до Несамовитого озера. Далі йдемо верхньою дорогою, як описано вище, через полонину Пожижевську і Заросляк.

33. В урочища Гаджина і Кізі Увлоги з долини Бистриця

Вихідний пункт — устя потоку Бистрець до Черемоша.

Довжина траси 14,5 км (біля 5-6 км можна проїхати автотранспортом), вертикальний підйом 950 м.

Спершу дорога веде селом. Бистрець. Після 1 км від устя зліва гарний водоспад правобічного притоку Бистриця, після наступних 1,5 км — церква. Пройшовши ще 1,5 км, бачимо устя потоку Руського, що тече справа з-під Костричі, далі зліва устя потоків Черленого, за ним ще двох, Глибокого і Степанського. І через 7,5 км від устя Бистриця до Черемоша в Бистрець впадає потік Кізя, що збирає води з урочища Кізі Увлоги під Бребенескулем. Відразу за устям — плай, що веде угору в напрямку на захід, потім на південний захід. Після 2,5 км плай роздвоюється: вправо — іде в урочище Гаджина (котел під Ребрами і Шпицями), а просто — в Кізі Увлоги (котел під Бребенескулем). В урочище Гаджина йдемо направо, заходимо ніби в ворота, утворені узбіччям Шпиць і стрімким схилом Кедроватого (бокового хребта від Ребер) зліва. Плай веде лісом, східним боком потоку, побіч джерела смачної води "Довбушева криниця" і виводить на середину котла під Ребрами. Скалисті узбіччя цієї вершини замикають долину Гаджини з південного заходу. Справа від нас згадані в описі переходу з Шпиць на головний хребет вертикальні скелі. На другому східному боці бачимо стрімкі, майже вертикальні узбіччя Кедроватого, покриті жерепом. За переказом, Гаджина — місце народження Олекси Довбуша, тут теж його похоронили.

Щоб зайти в урочище Кізі Увлоги, треба повернутися до згаданого вище розгалуження плаю і звідси піти направо плаєм, що веде по

східних схилах Кедроватого. Плай доведе нас до котла, який знаходиться прямо під урвищем на північному схилі Бребенескула. Це урвище, що його так добре видно здалека (наприклад, з Костриці), розділяє урочище на дві частини, на два котли, з кожного з них можна вийти на головний хребет і на Бребенескул. Вихід із східного котла дещо довший, але не такий важкий як із західного.

34. На гору Смотрич з села Дземброня

Вихідний пункт — устя потоку Дземброня до Черемошу.

Довжина траси 9 км (1 варіант), або 11 км (2 варіант), вертикальний підйом 1170 м.

Перші 3 км дороги від Черемошу на південний захід і захід вузькою долиною вздовж потоку Дземброня можна проїхати автомобільним транспортом. Тут долина розширюється, з'являються хати села Дземброня*, зліва устя потоку Скорушного. Переходимо його мостиком і починаємо підйом доріжкою, яка веде вгору хребтом по лівому боці Скорушного, в напрямку на південний захід. Після 3 км від початку підйому під стрімким схилом північного наріжника Смотрича приходимо до великої стаї для худоби. Минаємо її і слабо помітною стежкою досить стрімко угору виходимо на цей наріжник, після чого нахил стежки стає лагіднішим. Далі стежка весь час веде в південно-західному напрямку серед невеликих

* Назву села Дземброня було перейменоване на Берестечко

заростів жерепу, час від часу обходить групи скель фантастичних форм, що зустрічаються на хребті. Каменів стає все більше, а сама вершина Смотрича повністю кам'яниста.

Це був перший, коротший, але важчий варіант виходу на Смотрич. Другий, більш легкий маршрут передбачає початок виходу з місця, віддаленого на 2,5 км вище устя Скорушного в Дземброню. Тут у вилці, створеній потоком Дземброня і його правосторонньою притокою, що тече з-під Смотрича, починається плай, який спершу лагідно, відтак досить стрімко виводить нас слабо залісеним хребтом на північно-західний наріжник Смотрича. Далі йдемо по відкритому терені, відповідно лінією хребта, поступово змінюючи напрямок на південний, пізніше на східний, і виходимо на західний край Смотрича, так званий Вухатий Камінь. По дорозі зустрічаємо групи скель, які місцеве населення називає "церквами". Звідти до вершини біля 0,5 км.

Краєвиди з вершини Смотрича в західному напрямку майже такі, як з Попа Йвана, величезний масив якого засланяє собою інші краєвиди на південь. Серед безлічі гір на сході і південному сході виділяються близькі правильної форми Стайки. На півночі добре видно село Дземброню.

Сходити вниз найпростіше однією з доріг виходу. Можна теж сходити через сідло між Смотричем і головним хребтом Чорногори (майже 1,5 км на захід від вершини). Тут зійти направо вниз до джерельних потоків

зійти направо вниз до джерельних потоків Дземброні і далі, великою дугою, спершу вздовж річки Дземброня, потім хребтом на лівому боці її зійти в горішню частину села Дземброня. Дорога ця довша, зате вона дозволяє ознайомитися з цією цікавою долиною під Менчулом.

35. На гору Піп Іван з села Дземброні

Вихідний пункт: устя потоку Дземброня до Черемоша.

Довжина траси 15 км, (3 км можна проїхати автотранспортом), вертикальний підйом 1295 м.

Початок маршруту від Черемоша до стаї під Смотричем співпадає з описаним першим варіантом виходу на Смотрич. Від стаї йдемо наліво плаєм, який веде узбіччям Смотрича, і виводить на сідло між його вершиною і Станками. Далі треба перейти на видне на заході сідло (1768 м) між головним хребтом Чорногори і Смотричем. Для цього траверсуємо південні схили Смотрича, перетинаючи кілька джерельних потічків Погорільця. На сідлі повертаємо наліво, виходимо на головний хребет і доброю стежкою, без особливих труднощів досягаємо вершини Попа Івана з руїнами недобудованої астрономічної обсерваторії.

З вершини Попа Івана оригінально виглядає головний хребет Чорногори (північний захід), який визначається тільки Менчулом, Бребенескулом і наліво від нього Томнатиком, між ними видно конус далекої Говерли. Найближчи-

ми сусідами Попа є на півночі Смотрич, направо від нього Стайки, на півдні Шурин (1773 м) і на південному заході Васкул (1737 м) з величезним урвищем на східних узбіччях. На даьшому плані спостерігаємо на південному заході хребет, що замикає долину Білої Тиси з півдня. Це Марамароські Альпи. Справа наліво: Петросул (1784 м), стрункий Піп Іван Марамароський (1940 м), масивний Фархауль (1920 м) і Сцівул (1755 м).

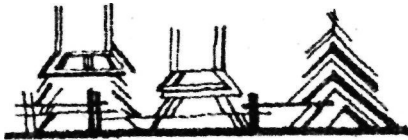
36. До озера Шибеного і на гору Піп Іван, попри озеро Ма річей ка

Вихідний пункт — устя потоку Шибеного до Черемошу (довжина траси 13 км, вертикальний підйом 1170 м угору).

Від устя Шибеного до Черемоша йдемо на захід 4 км дорогою, яка допускає автомобільний рух, і приходимо до греблі одного з найбільших в Карпатах озера Шибеного. Це озеро природного походження, яке було пристосовано, як збірник води для сплаву дерева дарабами по Черемошу. Воно знаходиться на висоті 1024 м, його довжина становить 850 м, ширина - 200 м, а глибина біля шлюзу — 25 м.

Оглянувши озеро, вертаємо назад 1,5 км дорогою, якою ми прийшли, до устя з лівого боку потоку Погорільця з Шурином. Між ними хребтом веде плай на полонину Веснарка, під горою Шурином. Тут повергаємо направо, залишаюча Шурин зліва. Плай веде сперту в напрямку на північний схід, відтак на північ-

ний захід і приводить до прегарного озерця Марічейка (5 км від початку підйому). Відразу за озерцем починається полонина Марічейка і по ній, в напрямку на захід, виходимо на сідло між Попом Іваном і Шурином. З сідла виходимо направо на найбільш лагідне рамено Попа Йвана і ним досягаємо вершини.

Деякі варіанти кількаденних мандрівок по Карпатах

Відрізняють два види кількаденних мандрівок: мандрівки кільцеві, в яких початковий і кінцевий пункт один і той сам, і такі, в яких вони різні. Кількість можливих варіантів їх маршрутів безмежна, тому детально описувати ці траси просто немає потреби. Нижче обмежуємося тільки короткими описами деяких таких походів. Розраховуємо на те, що плануючи подібні походи, його учасники будуть використовувати набуті під час короткочасних, описаних вище, мандрівок досвід і вміння, проявлять відповідну розважливість, знання і тверезий розум.

Плануючи будь-яку довшу мандрівку, треба виходити з інтересів і побажань учасників, не переоцінюючи їх сил і можливостей. Довжина денного переходу не повинна перевищувати 15-25 км; чим важча траса походу, тим вона повинна бути коротшою. Після двох, трьох днів походу бажано запланувати відпочинковий день, по можливості, в місцевості, де можна забезпечити зручний нічліг і достатнє харчування. Очевидно, треба врахувати і погодні умови. Не можна признати розумним в погану невідповідну погоду продовження походу "ради принципу", якщо є можливість переквати негоду. Тут керівник походу повинен проявити розумну ініціативу, змінюючи, якщо потрібно, план.

Наведені вище описи короткочасних походів на окремі туристичні об'єкти пригодяться і для багатоденних мандрівок, але, звичайно, цього буде замало. Зустрінемося з потребою багатьох переходів, практично нам невідомих. В таких випадках необхідно завчасно зібрати потрібну інформацію з туристичної літератури, користуватися достатньо детальними туристичними картами (непогану службу в цьому відношенні може зробити виданий в 1987 р. атлас туриста "Украинские Карпати") і не цуратися одержання інформації у місцевого населення.

В описаних нижче прикладах приведені назви тільки основних вузлових пунктів маршруту.

Приклади трас кількадечних мандрівок.

1. с.Славсько — г. Ільза (6) — с. Решітка (1,5) — вододільний хр. між Опором і Славкою — г.Явірник Малий (7) — с.Опорець — с.Лавочне (6,5) — с.Тарнавка — г.Оршівець — г.Тростян (7) — с.Славсько (6). Загальна довжина траси 34 км.

2. м.Яремче — г.Явірник-Горган (7,5) пол.Хом'яків — г.Синяк (7) — г.Бабин Погар — г.Довбушанка (10) — г. Товсте — о.Комарники (9) — г.Синячка (7) — м.Яремче (8,5). Загальна довжина траси — 49 км.

3. с.Ворохта — г.Кукул (10,5) — устя Форещенки (3,5) — о.Заросляк — г.Говерла (7,5) — г.Брескул — г.Пожижевська — г.Данциш — г.Туркул — Несамовите озеро (6,5) — хр.Шпиці (2) — пол.Маришевська (3) — вододільний хр.Прута і Черемоша

— хр.Кострича (8) — г.Кострича —, о.Арджелюжа (12) — с.Ворохта (9). Загальна довжина траси 63 км.

4. с.Східниця — скелі біля с.Урич (6) — с.Ямельниця — вододільний хр. між Стриєм і Стинавкою — г.Комарницький (18) — Синевідські скелі (2) — с.Тишівниця (6) — скелі біля с.Бубнище (11) — м.Болехів (13). Загальна довжина траси 56 км.

5. сОсмолода — хр.Матагів — г.Висока (14) — г.Ігровище — сідло під г.Боревкою (4) — г.Сизуля (4,5) — пол.Рущина (2) — плай під Негрового і Боярином — г.Окопи (5,5) — потік Салятрук — с.Бистриця (Рафайлова) (9) — потік Довжинець, устя Озінного (6,5) — г.Довбушанка (7,5) — потоком Зубринка і на п.Буковець (14), потоком Жонкою до Яремче (8). Загальна довжина траси 76 км.

6. м.Яремче — г.Маковиця — г.Рокета Велика (15) — г.Лисина Космацька — пол.Мунчелик (16) — г.Грегит — г.Гега Габоріянська — г.Ігрець — п.Буковець (22) — г.Копілаш — г.Писаний Камінь (6) — потік Лужки — С.Рожен Великий — Сокільські Скелі — м.Кути (20). Загальна довжина траси 78 км.

Позначення: с. — село, о. — осяля, м. — місто, г. — гора, хр. — хребет, п. — перепал, пол. — полонина. Цифри подають відстань в кілометрах між двома пунктами названими безпосередньо перед двома сусідніми цифрами. Загальна довжина траси в кілометрах — це сума всіх вказаних цифр.

Список літератури

1. Пеленський Є. Ю. Долина Опору і Стрий. Туристичний путівник. Львів, 1933.
2. Туристи в Карпатах. Путеводитель. Ужгород, 1966.
3. Юний турист в Карпатах. Путівник українською та російською мовами. Ужгород, 1966.
4. Тимчишин Я., Савка М., Тимошенко П. Подорожі по Львівщині. Краєзнавчо-туристичний нарис. Львів, 1967.
5. Тимчишин Я. У сколівські Бескиди. Краєзнавчо-туристичний нарис. Львів. 1975.
6. Красий Р. П. Яремча. Путеводитель. Ужгород, **1976.**
7. Пшеничний В. Подорожі на Верещкий перевал. Путівник. Львів, 1979.
8. Гафияк Н. И., Красий Р. П. На Говерлу. Путеводитель. Ужгород, 1980.
9. Радянське Прикарпаття. Путівник-довідник. Ужгород, 1980.
10. Бурнашов Г. В. Скала Довбуша. Путеводитель. Ужгород, 1980.
11. Краткий справочник туриста, издание 3-е, Москва, 1985.
12. Украинские Карпатм. Атлас туриста. Москва, 1987.

Додаток до путівника "Мандрівки по Карпатах"

Схематичні карти теренів туристичних маршрутів

- I. Сколівські Бескиди.
- II. Околиці Тухлі і Славська.
- III. Центральні Горгани.
- IV. Східні Горгани.
- V. Черногора та її околиці.

Список назв

В список занесені назви тільки тих об'єктів, які знаходяться на трасі маршрутів, Цифри після назви означають сторінки тексту.

Скорочення: с. — село; селище; о. — острів; р. — річка; п. — потік; г. — гора; хр. — хребет; пол. — полонина; пер. — перевал.

Арджелюжа, о.	62
Багровець, п.	53
Бараня, пол.	57
Бистрик, п.	44
Бистрець, с.	77
Бистрець, п.	76
Брескул, г.	69
Бричка, р.	28
Бубнище, с.	20,23
Букові єн, о.	62
Буковець, пер.	55
Бутивля, р.	27
Веснарка, пол. (біля Ворохти)	62
Веснарка, пол. (під Попом Іваном)	81
Висока, г.	37
Високий Верх, г.	35
Водопад Пруту під Говерлюю	68
Волосянка, с.	34
Воронянка, з.-д., станція	61
Ворохта, с.	57,60

Список назв

Вухатий Камінь, г.	79
Гаджина, урочище	76,77
Глибокий, п.	77
Говерла, г.	68
Головецько, с.	32
Головчанка, р.	32
Горган Бурачиківський, г.	56
Грабник, хр.	20
Грабовець, с.	32
Грабовецький, п.	32
Гребенів, с.	29,30
Гребеновець, п.	30
Григорівка, пол.	61
Гребля, г.	57
Гропа, пол. (біля Говерли)	71
Грофа, г.	41
Данциш, г.	74
Данцишик, п.	68,75
Дерешин, п.	29
Дземброня, п.	78
Дземброня, с.	78,80
Діл, г.	28
Довбуша скелі	20
Довбушанка, г.	55
Довбушсва криниця (в Чорногорі)	77
Дора, с.	49
Жаб'є, с.	62,63
Женець, п.	58
Жереп	10,38,42 та інші
Жонка, п.	53,55

Список назв

Завоєля, о.	62,68,75
Заплата, г.	38
Заросляк, спорт, база	67,68,74
Заросляк, пол.>	69
Зелемін, г.	30
Зелена, г.	26,27
Зелениця, р.	55
Зелем'янка, р.	30
Зубринка, р.	55
Ільза, г.	34
Кам'янка, с.	24,29
Кам'янка, р. (притока Опору)	24
Кам'янка, р. (притока Пруту)	49
Кваси, с.	72
Кедроватий, хр.	77
Кичера, г.,(біля Ворохти)	60
Кичера, г. (біля Тухлі)	31
Кізі увлоги, урочище	76
Кізя, п.	77
Кіндрат, г.	31
Кінь, г.	41
Ключ, г.	24
Кобила, г.	26
Козли, Великий і Малий, хр.	74
Козмешик, п.	70
Козьмієська, пол.	61
Котелець, п.	41
Комарницький, г.	24
Корості в, с.	26
Костри ча, г.	62
Красний, п.	27

Список назв

Кудрявець, г.	29
Кузьмінець, о.	37
Кукул, г.	60
Кукул, пол.	61
Лавочне, з.-д. станція	36
Лазешина, с.	70
Лазок, пол.	50
Либохора, с.	31
Лімниця, р.	37
Лопата, г.	28
Лопушанка, р.	72
Лопушанка, п.	47
Маківка, г.	32
Маришевська, пол.	75
Марічсйка, о.	81,82
Марічейка, пол.	82
Матагів, хр.	37
Менчул Красівський, г.	73
Микуличин, с.	56
Молода, р.	41
Несамовите озеро	74
Нижня, пол.	55
Озірний, п.	62
Оршівсьць, г.	36
Осмолода, с.	41,43
Парашка, г.	25
Пасічний, хр.	38
Петрос, г.	72

Список назв

Пєстрєс, п.	43
Писана криниця	35
Піп Іван, г.	80
Плісцє, »пол.	42
Плай, г.	35
Плішки, г.	34
Плєснина, г.	29
Пєбук, с.	20
Пєгар, г. (біля Славська)	36
Пєгар, г. (біля Ярсмча)	51
Пєгорілєць, п.	80,81
Пєжижєвська, пол.	69,74
Пєляниця, с. (біля Болєхова)	21
Пєляниця, сї (біля Яблєницї)	57
Пєпцєвє, г.	20
Прут, р.	49
Прутєць, р.	56
Прутиїок, пол.	54
Пшанєць, о.	33
Пшансцький, п.	33
Райтшток	7,26,39 та інші
Рєшітка, о.	34
Рєжанка Нижна, с.	35
Рєзгірчє, с.	19,21
Рєкєта, г.	56
Рєскульський, п.	58
Руський, п.	77
Рущина, сїдло	44
Салатрук, п.	46
Сєрєдня, г.	38
Сивуля, г.	43

Список пазв

Синєвідськє Нижнє. с.	20
СИНЯК, г.	59
Синячка, г.	42,52
Сколє, м.	25
Скорушний, п.	78
Славка, р.	34
Славськє, с.	34,35
Смєтрич, г.	78
Стайки, г.	80
Стєпанськин, п.	77
Стинавка, р.	24
Стинава, с.	19
Стїна, пол.	72
Сукіль, р.	22
Тарнавка, п.	36
Тарнавка, с.	34,36
Татарів, с.	57,59
Тишісниця, с. і р.	20
Тємнатик, пол. (під Синяком)	59
Трєстян, г.	36
Труханів, с.	20
Туркул, г.	75,76
Тухля, с.	31
Фашєри, г.	37
Фєреск, п.	70
Фєрєшенка, п.	61,68
Хєм'як, г.	57
Хєм'яків, пол.	58
Цєкєти	10,39,42 та ін

Черемош, р.	76,81
Черлений, п.	77
Чорногориця, хр.	50
Чорногорчик, п.	52
Шеса, г.	72
Шесул, г.	73
Шибений, п.	°*
Шибене озеро	81
Шпиці, г.	81
Шурин, п.	81
Щевка, пол.	50,55
Яблониця, с.	57
Явір, пол.	53
Явірник-Горган, г.	34
Явірник, пол.	53
Явірник, хр.	54
Ямне, с.	54
Ясіня, с.	54

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Правила поведінки туристів на природі.	4
Деякі загальні вказівки для туристів	5
"Ми, здається, заблукали..."	14
Опис деяких популярних маршрутів	18
Деякі маршрути з долини ріки Стрий та її притоків	19
1. До стародавнього монастиря біля села Розгірче.....	19
2. До скель Довбуша біля села Бубнище.....	20
3. До Синвідських скель на лівому боці ріки Стрий.....	23
4. До водоспаду на річці Кам'янка і на гору Ключ.....	24
5. На гору Парашку з міста Сколе і з села Коростів.....	25
6. На гору Лопату з міста Сколе.....	28
7. На гору Кудрявець з Гребснова.....	29
8. На гору Зелемін з Гребснова.....	30
9. На гору Кіндрат з Тухлі.....	31
10. До меморіального цвинтаря УСС на горі Маківці.....	32
11. На гору Ільзу зі Славська.....	34
12. На гору Високий Верх зі Славська.....	35
13. На гору Тростян з Тарнавки.....	36
Маршрути з долини ріки Лімниці	37
14. На гору Високу з оселі Кузьмінець.....	37
15. На гору Графу з селища Осмолода.....	41
16. На гору Сивулю з селища Осмолода.....	43
Маршрути з долини Пруту	49
17. На гору Синячку з села Дора.....	49
18. На гору Синячку з міста Яремче.....	52
19. На гору Явірник-Горган з міста Яремче.....	53

20. На гору Явірник-Горган з села Ямне.....	54
21. На гору Довбушанку з міста Яремче.....	55
22. На гору Горган Бурачиківський з села Микуличин.....	56
23. На гору Хом'як з Татарова.....	57
24. На гору Синяк з Татарова.....	59
25. На гору Кукул з Ворохти.....	60
26. На гору Кострича з Арджелгожі.....	62
Мандрівки по Чорногорі	65
27. На гору Говерлу з Завослі.....	68
28. На гору Говерлу з Лазещини.....	70
29. На гору Пестрос з Ясіні.....	72
30. На гору Петрос з Квасів.....	72
31. До Несамовитого озера через полонину Пожижівську.....	74
32. На гору Шпиці через полонину Маришевську.....	75
33. В урочища Гаджина і Кізі Увлоги з долини Бистрця.....	76
34. На гору Смотрич з Дземброні.....	78
35. На гору Піп Іван з Дземброні.....	80
36. До озера Шибеного і на гору Піп Іван попри озеро Марічейка.....	81
Деякі варіанти кількадечних мандрівок по Карпатах	83
Список літератури	86
Додаток	87
Списки назв	88

Мандрівки по Карпатах (путівник)

Сітницький Юрій Іванович

Львів
«Бібльос»-«Брук»

Здано на складання 12.01.93. Підписано до друку 9.03.93.
формат 70х90/32 Папір друк. Гарнітура тайме Друк, офсет.
Умовн.-друк. арк. 3,22 Умови, фарб.-відб. Т. 20 000 екз.
Ціна договірна.

Львівська фабрика паперово-білових виробів «Бібльос»

Друк фірми «Брук».